

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних
галузей історичної науки

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

«Януш Корчак – лікар, педагог, громадський діяч (1878 – 1942 рр.)»

Студентки II курсу магістратури
групи СОІз-2м
Напряму підготовки(спеціальності)
«Середня освіта (історія)
Михайлюк Христини Петрівни
Керівник:
доктор історичних наук, професор
Комар Володимир Леонович

Національна шкала: _____
Університетська шкала: _____
Оцінка ECTS: _____

Івано-Франківськ-2022

Анотація

Дипломну роботу присвячено лікарю, педагогу, письменнику Янушу Корчаку. Проведено історіографічний аналіз та комплексне дослідження джерельної бази. Наведено праці науково-методичного та практично-рекомендаційного характеру, де представлені методи й технології педагогічної діяльності. Завдяки одержаним результатам, наведено огляд педагогічної та літературної спадщини педагога. Вказано роль гуманізму як принцип виховного процесу, насамперед гідності, моральності та духовності. Висвітлено методи виховання, які спрямовані на розвиток повноцінної особистості та виявлення вроджених талантів дитини.

Ключові слова: педагог, гуманізм, виховний процес, педагогічні ідеї.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ІСТОРИОГРАФІЯ ТА АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМИ... 6	
1.1 Методологічний аналіз джерельної бази.....	6
1.2 Історіографічний огляд та аналіз літератури	15
РОЗДІЛ 2 ГРОМАДСЬКА ПОЗИЦІЯ І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
ЯНУША КОРЧАКА.....	20
2.1 Формування поглядів Януша Корчака.....	20
2.2 Педагогічна спадщина видатного педагога.....	23
2.3 Літературна спадщина	29
РОЗДІЛ 3 ПОГЛЯДИ ЯНУША КОРЧАКА ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В	
НАВЧАЛЬНО – ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	38
3.1 Ідеї гуманізму в навчально-виховному процесі.....	38
3.2 Соціально – педагогічні ідеї Януша Корчака на уроках історії.....	44
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми роботи.

Ми знаємо безліч імен, які зробили свій неоціненний внесок у розвиток педагогіки. Мою увагу більшою мірою привернув Януш Корчак (Генрік Гольдшміт) – один із найвизначніших педагогів свого часу. Він по-новому, в умовах педагогічної системи, що склалася на той момент, став дивитися на період «дитинства», на ставлення до дитини, взаємодію між учителем і учнем, а також систему побудови всього шкільного процесу.

У відношенні до людини виховання визначається наступним способом: це навмисне вплив старшої людини на дитину, що має на меті привести його до тієї частки розвитку, яка потрібна людині для виконання власного призначення людини на нашій планеті. Безсумнівно, що мистецтво виховання виникло від початку виникнення людини землі. Коли з'явилися суспільства та держави, то до домашніх цілей виховання приєдналися цілі суспільні та культові. Протягом історичного формування педагогічної ідеї цей процес був у фокусі інтересу вчених. У будь-якому випадку як об'єкт виховання розглядається людина як особистість, яка відчувала відповідний вплив.

Стосовно пріоритетів інтересів особистості чи суспільства у виховному процесі Януш Корчак твердо стоїть на позиції пріоритету особистості, виділяючи фальш та просту практичність соціальних питань до виховних органів: «Все сучасне виховання спрямоване на те, щоб дитина була зручною, послідовно крок за кроком прагне приспати, придушити, винищити все, що є волею і свободою дитини, стійкістю її духу, силою її вимог».

Оригінальна система самоврядування, розроблена Корчаком, а також методи та засоби, що лежать в її основі, спрямовані на розвиток активності, самостійності, на органічне злиття інтересів колективу з інтересами особистості, на створення морального клімату, що забезпечує ефективність

виховної роботи в цілому, широко використовується педагогами в всьому світі[1].

Актуальність його методики дуже велика. Адже сучасна система освіти застаріла і потребує різноманітних перетворень.

Необхідно сказати, що педагогіку Януша Корчака вивчали багато діячів. Наприклад, Олександр Галич у 1970 р. написав одну зі своїх кращих книг «Кадіш», Ліфтон Б. Дж., Жерар Кан «Педагогіка Януша Корчака та єврейське виховання» та багато інших.

Об'єктом роботи є Януш Корчак.

Предметом роботи є педагогічні погляди Януша Корчака.

Метою роботи є - вивчення життя та різних аспектів діяльності Януша Корчака.

Основні завдання:

- розглянути історіографію та проаналізувати методологічну джерельну базу;
- проаналізувати формування поглядів Януша Корчака
- розглянути педагогічну спадщину видатного педагога
- проаналізувати літературну спадщину педагога
- розглянути ідеї гуманізму в навчально-виховному процесі
- визначити рекомендації та поради щодо виховання дітей, виявлення і розвиток талантів та їх становлення в суспільстві
- проаналізувати соціально-педагогічні ідеї у «Будинку сиріт»

Методологічну основу дипломної роботи складають методи: порівняння, класифікації, проєктування, теоретичного моделювання, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, систематизація, абстрагування та конкретизація, аналіз документації та результатів діяльності дослідників з проблеми проведеного дослідження .

Наукова новизна наукової роботи

Зроблено спробу історіографічного аналізу та комплексного дослідження джерельної бази.

Удосконалено:

- роль гуманізації в навчально-виховному процесі
- педагогічні ідеї на уроках історії

Практичне значення отриманих результатів

Результати дослідження можуть використовуватися у навчально-виховному процесі . При проведенні позакласних та виховних заходів для учнів старшого шкільного віку. Зазначені матеріали будуть доцільні при підготовці проєктів, семінарів та уроках всесвітньої історії.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (найменувань).

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМИ

1.1 Методологічний аналіз джерельної бази

Найбільший сегмент серед наукових і науково-популярних публікацій про Януша Корчака займають, зрозуміло, праці, присвячені його педагогічним методам і методикам, соціально-педагогічній діяльності тощо. Серед цих робіт варто назвати статтю Т. Мостової (1997) в газеті "Освіта України" "Януш Корчак: "Кажуть, що діти погані. А я знаю, що це не так" [24], О. Петриченко (2002) "День мій - вічність": Щоб виховувати й учити дітей, Януш Корчак сам перевтілювався у дитину" [25], С. Денисюк (2002) "Особливості соціалізації особистості у педагогічній спадщині Януша Корчака" [26], С. Ішук (2002) "Підходи Януша Корчака до вирішення проблеми девіантної поведінки" [27], Г. Кловак (2003) [28] та ін. Серед польських науковців, роботи яких стосуються цього аспекту педагогічної творчості Януша Корчака, вирізняються наукові праці Д. Беньковської (2001) "Припиніть конфлікти" [29], Я. Біньчицької "Януш Корчак і права дитини" (1997) [30], М. Гжешчак (2001) "Парадокси уяви" [31] та ін.

Серед усієї групи публікацій про теорію і практику педагогічної діяльності Януша Корчака важливе місце займають праці науково-методичного та практично-рекомендаційного характеру, де автори прагнули пов'язати педагогічні методи й технологію педагогічної діяльності Януша Корчака зі своїми власними авторськими педагогічними надбаннями. У цій групі варто згадати роботи І. Гайди з аналізом форм і методів виховання видатного польського педагога [32], А. Вільчовської (музика Януша Корчака в системі виховання дітей, 2013) [33], М. Головки (методика педагогічного супроводу дитинства у творчості педагога) (2012) [34], М. Чепіль (про лікувальну педагогіку Януша Корчака) (2009) [35], Е. Бартковяк

(2013) (методика виховання дітей у родині) [36], Наталія Сейко, Божена Сєрадзка-Базюр.

Януш Корчак в українських та польських дослідженнях кінця ХХ-10-х рр. ХХІ століття А. Яновського (2013) (спостереження та їх інтерпретація в діяльності Януша Корчака) [37] та ін.

Науковців та педагогів-практиків як в Україні, так і Польщі, цікавили також погляди Януша Корчака на діяльність школи та інших соціальних інституцій, покликаних забезпечити виховання і навчання дітей, а також підготовку фахівців освітньої сфери. До цієї групи публікацій варто віднести статтю О. Чернявської (2000) "Погляди на школу з позиції Януша Корчака" [38], М. Євтуха "Проблеми виховання в педагогічній системі Януша Корчака" (2002) [39], С. Іщук (2002) "Можливості використання педагогічної спадщини Януша Корчака у процесі підготовки соціального педагога" [40], Т. Некраш та О. Глобець (2017) "Життєві смисли змісту освіти в сучасній школі" [41], М. Савченка (2017) "Актуалізація педагогічних ідей Януша Корчака у навчальному курсі "Людина і світ" у гімназії" [42], А. Дорошенко (2017) "Роздуми про філософію Корчака та роль вчителя в житті учня" [43], В. Мисько (2015) "Використання педагогічної спадщини Януша Корчака у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів" [44] та ін.

У цьому контексті варто згадати також науковий доробок польських дослідників, як-от: Я. Бальцерака "Януш Корчак, редактор" [45], М. Ющика (1997) "Ремінісценції творчості Януша Корчака в сучасних моделях освіти" [46], В. Стинської "Соціально-педагогічна підтримка материнства і дитинства у творчості Януша Корчака" (2015) [47] та ін.

Упродовж всього пострадянського періоду українськими науковцями було підготовлено і захищено кілька дисертаційних досліджень, де комплексно аналізувалася педагогічна діяльність Януша Корчака в тому чи іншому контексті, наприклад: С. Денисюк (2000) "Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Януша Корчака (1878-1942 рр.)" [48], Т. Забутої "Дитяче самоврядування в педагогічній

спадщині Януша Корчака" [49], В. Ханенко (2000) "Проблеми гуманізації виховання в контексті розвитку польської педагогіки міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.)" [50], В. Мисько "Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака" (2017) [51], В. Кушнір (2004) "Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки" [52], Ю. Яким (2012) "Виховання дітей-сиріт у польській педагогіці міжвоєнного періоду" [53].

На велику увагу серед оглянутих нами досліджень діяльності видатного польського педагога заслуговують компаративістичні; при цьому найчастіше Януша Корчака в його теоретичних пошуках і практиці педагогічної діяльності порівнюють із Василем Сухомлинським, Антоном Макаренком, Селестеном Френе, іноді - з Джоном Локком, Тимофієм Лубенцем. До цієї групи джерел можемо віднести цикл публікацій С. Денисюк (1998-2001) [54-56], С. Іщук (2002) [57], низки публікацій В. Кушнір (2000-2002) [58-60], В. Плужник (1999) [61], Й. Бердінга (1997) [62], А. Гаратик (2009) [63], С. Попиченко (2013) [64] та ін. Дослідники компаративісти доходять висновку про суміжність значної частини поглядів Я. Корчака з поглядами інших педагогів-гуманістів ХХ століття; парадоксальним є факт розвитку гуманістичної педагогіки як в межах традиційно демократичних суспільств Європи, так і тоталітарних соціумів, передовсім радянського.

Нарешті, останню групу джерел можна було б окреслити як філософсько-педагогічну, оскільки це праці українських та польських науковців, присвячені філософії дитинства в творчості видатного педагога. До цієї групи відносимо дослідження діяльності Я. Корчака останнього десятиліття; сам факт виокремлення такої групи досліджень свідчить, на нашу думку, про те, що аналітика його педагогічної творчості вийшла останнім часом на рівень методологічного узагальнення. До цієї групи джерел ми зараховуємо передовсім дослідження О. Сухомлинської (2017) "Філософія дитинства Януша Корчака. Як ми розуміємо її сьогодні" [65], Б.

Войновської (2017) "Януш Корчак: як "давати собі раду" з конфліктами й жити в мирі" [66], Я. Бінчицької (2017) "Ким для Корчака була дитина і чим було дитинство" [67], Б. Сохаль (2017) "Права дитини - корчаківські інспірації" [68], М. Бродницького (2013) "Ідеї Януша Корчака: на шляху до практичного гуманізму" [69], В. Волошиної (2003) "Гуманістична сутність педагогіки Януша Корчака" [70], В. Ворожбіт (2005) "Дитиноцентризм у творчо-педагогічній спадщині Януша Корчака і реалії сучасної української школи" [71], Л. Мотрич та В. Грицак (2003) "Януш Корчак: проблема щасливої дитини" [72], Ц. Вішневського (2003) "Філософія виховання Януша Корчака" [73] та ін.

Розвиток наукової творчості та стимулювання науково-дослідного інтересу учнів є актуальним напрямом діяльності педагогічного вузу у сучасній системі педагогічної освіти.

Аналіз концептуальних ідей, що відображають педагогічну спадщину Януша Корчака, та сучасне його прочитання у науковій творчості учнів дозволяють зробити висновки про те, що на тлі інтенсифікації навчання у вищій освіті, запровадження федеральних державних стандартів, пріоритетних напрямів державної політики зростає потреба активізації наукової творчості студентів при розв'язанні сучасних проблем педагогічної освіти.

Досвід практичного застосування свідчить про ефективність наукової творчості учнів, що сприяє пошуку креативного підходу, формуванню критичного мислення у розгляді пріоритетних напрямів науково-дослідної діяльності студентів, самореалізації студентів, опануванню комплексом історико-педагогічних компетенцій, заснованих на гуманістичних ідеях педагога.

Зараз, оцінюючи гуманістичні ідеї та педагогічний досвід Януша Корчака, слід зазначити, що вони широко використовуються сучасними педагогами у різних країнах світу.

Не можна не відзначити й закордонну діяльність. Міжнародною Корчаківською асоціацією та її президентом Мареком Міхалаком, м. Варшава (Польща), широко пропагуються його гуманістичні ідеї та надається практична допомога дітям із важкою долею [1].

Аналіз літератури з проблеми дослідження показав, що ставлення студентів до педагогічної спадщини Януша Корчака суттєво змінилося. Гуманістичний потенціал спадщини справді невичерпний та дозволяє значно розширити горизонти вдосконалення історико-педагогічної компетентності майбутніх педагогів [8-10].

Звернення до педагогічної спадщини минулого є надзвичайно актуальним і значущим у сучасних соціально-економічних умовах. Це зумовлено насамперед тим, що багато в чому змінився світ, змінилася дитина, змінилася система виховання та взаємодії світу дорослих та світу дітей. Як підкреслюють у своїх працях педагоги і психологи (А.Г. Асмолов, М.В. Богуславський, В.В. Серіков, А.П. Тряпіцина, Д.І. Фельдштейн та ін.), зміни у світі, що відбулися, багато в чому вплинули на вітчизняну освіту, школу, сім'ю та, природно, на дітей, які сьогодні багато в чому відрізняються від тих, з якими працював та спілкувався Януш Корчак [11].

Особливою областю дослідження є роботи, які розглядають феномен великого педагога, який намагалися пояснити: письменник та педагог І.М. Неверлі у роботі «Такою була ця дитяча газета», педагог і психолог Жерар Кан у книзі «Педагогіка Януша Корчака та єврейське виховання», психіатр та письменник Б.Дж. Ліфтон у праці «Король дітей. Життя та смерть Януша Корчака», О.Р. Медведєва у статті "Легенда Януша Корчака: структура, витоки", К.Е. Сенкевич у роботі «До біографії Януша Корчака. Проходження військової служби (Хроніка)», Є.С. Твердісова у праці «Пам'ять, звернена у майбутнє, або Релігія дитинства (Читаючи щоденники Я. Корчака та М. С.). Пришвіна)», які шукали «свого Корчака», намагаючись за легендою розглянути звичайну людину.

Огляд наукової літератури показав значний пласт сучасних досліджень, присвячених вивченню педагогічної діяльності Януша Корчака у її історико-педагогічному аспекті [12-15]. Аналіз дозволив констатувати, що для багатьох поколінь педагогів його образ, його гуманістичні знахідки стали дороговказом у житті. Попри те що А.С. Макаренко виховував безпритульних, найчастіше малолітніх злочинців, В.А. Сухомлинський - дітей повоєнних років, безбатченку, змучену тяготами війни, Я. Корчак - дітей-сиріт, які не знають батьківської ласки, турботи та любові, Ш.А. Амонашвілі - звичайних дітей з різними долями та проблемами, всіх їх поєднує гуманістичне ставлення до дитини, що проявляється у коханні, повазі та вимогливості. І найголовніше завдання педагога - виховати в людині прагнення бути кращим, добрішим, духовнішим, навчити жити по совісті, по правді та справедливості [8, 9, 16, 17].

Захоплюючись особистістю Януша Корчака та називаючи його людиною неймовірної моральності та краси, видатний вітчизняний педагог В.А. Сухомлинський відверто сказав, що його образ і подвиг стали для нього натхненням. У книзі "Серце віддаю дітям" В. А. Сухомлинський написав: "... щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддати їм своє серце" [17, с. 10]. Як тісно переплітаються долі та переграються ідеї двох великих педагогів! Один - вибрав смерть разом із дітьми, інший – віддав своє серце дітям, у кожному з яких бачив неповторну особистість.

Ідеї, знахідки, інновації сучасника, відомого російського педагога-психолога Ш.А. Амонашвілі тісно переграються з ідеями Я. Корчака. Педагог-новатор, як і польський педагог-гуманіст, у своїх роботах пише: «Дітей треба любити всім серцем, і щоб їх любити так, потрібно вчитися у них, як слід виявляти це кохання. Кожен шкільний день, кожен урок має бути осмислений педагогом як подарунок для дітей. Кожне спілкування дитини зі своїм педагогом має вселяти в нього радість та оптимізм» [16, с. 206].

Саме так ставився до своїх вихованців Януш Корчак: «Роки роботи все очевидніше підтверджували, що діти заслуговують на повагу, довіру та дружнє ставлення, що нам приємно бути з ними в цій ясній атмосфері лагідних відчуттів, веселого сміху, перших бадьорих зусиль і здивувань. чистих, світлих і милих радостей, що ця робота жива, плідна і красива» [10, с. 12].

Педагогіка прав дитини стала найбільш яскравою характеристикою педагогічної концепції Януша Корчака, своєрідним символом нескінченної відданості дитині, захисту її прав у світі дорослих. Ідеї захисту прав неповнолітніх у педагогічній спадщині Януша Корчака, які знайшли свій відбиток у положеннях Конвенції ООН про права дитини, - свого роду спроба пробити стіну безмовності й перетворити складне дитинство на слова і події, які зможуть вивести дітей зі світу тіней світ. Вони детально і докладно розкрили такими авторськими позиціями молодих дослідників:

- наполегливість Януша Корчака щодо права дитини на повагу допомогла закласти інтелектуальну основу для того, щоб поширити права людини, сформульовані у Загальній декларації прав людини 1948 року, на дітей через Конвенцію ООН з прав дитини. Крім того, турбота Корчака про моральну гідність дітей, а також про їх особисте благополуччя проклала новий шлях у діяльності із захисту дітей;

- ідеї Януша Корчака про визнання та повагу до прав неповнолітніх мають свою науково-педагогічну цінність, але основна їх значущість полягає в тому, що вони стали основою для формування статей, викладених у Конвенції ООН про права дитини, учасниками якої є 194 держави. У зв'язку з цим сучасні дискусії щодо прав дітей мають на меті не лише заклик до їх реалізації, а й перехід до реальних заходів, здатних підвищити рівень життя неповнолітніх громадян у всьому світі;

- погляди Януша Корчака на проблему визначення, визнання та поваги до прав дітей, безумовно, мають свою науково-педагогічну цінність, але основна їх значущість полягає у дієвості, практичної реалізації в дитячих

будинках. Слід додати, що Я. Корчак не грав із дітьми у демократію, а перевіряв власну професійну придатність, як лікар перевіряє на собі нові ліки. Ця рівність перед законом, яку діти бачили на власні очі, виховувала краще за всякі слова. У душах зміцнювалася цінність закону взагалі, морального закону, і діти непомітно собі чи, навпаки, свідомо і добровільно приймали громадські норми як власні.

Головна педагогічна праця «Як любити дитину», а також ті, що вийшли пізніше, але ідейно її доповнюють праці «Право на повагу», «Правила життя», «Жартівлива педагогіка» тощо. найповніше відобразили вимогу автора створити Конституцію прав дитини. На думку Януша Корчака, базисними правами дитини, на які спирався він сам, є права на помилки, на власність, на повагу, на освіту, на протест проти несправедливості - і навіть на право збрехати у деяких ситуаціях [18].

Марек Міхалак, польський педагог та громадський діяч, президент Міжнародної Корчаківської асоціації, на пленарному засіданні Міжнародної науково-практичної конференції «Ідеї Януша Корчака у підготовці майбутнього вчителя» міжнародного форуму з педагогічної освіти, що проходив у період з 29 по 31 травня 2019 року в Інституті психології та освіти Казанського (Приволзького) федерального університету, у своїй доповіді «Права Як ми продовжуємо справу Януша Корчака сьогодні» стверджує, що в сучасному світі продовжує існувати педагогічна концепція Януша Корчака. На думку Марека Міхалака, Януш Корчак був великим педагогом, який навчав, як любити дитину, як зрозуміти дитину, як із нею спілкуватися. Він був адвокатом, першим захисником прав дитини. Виділив основні права дітей: на життя, на сьогоднішній день, на право бути самим собою. Через десятки років це лягло в основу Декларації про права дитини, яка ставить завдання виховання дітей перед батьками, вчителями, журналістами, священниками тощо.

Таким чином, правове становище дітей на даний час регламентується різними нормативно-правовими документами міжнародного та внутрішньодержавного рівня. Деякі положення були запропоновані та реалізовані у практичній діяльності Я. Корчаком. Його твори про дітей і для дітей є джерелом цінних рекомендацій про дитину та її благо, підкріплених педагогічним досвідом, які мають продовження в роботах сучасних учених про дотримання прав дитини в школі, в сім'ї, в суспільстві, що дають можливість формувати поінформовану, компетентну особистість, яка приймає самостійні рішення, здатну нести всю повноту відповідальності них.

Перед науково-педагогічною спільнотою розгортається проблема підтримки дитини в умовах інтернатної установи, яка знаходить своє відображення у спадщині Януша Корчака .

Дослідження педагогічної спадщини з розглянутої проблеми доводить, що реалізація ідей Януша Корчака у науковій творчості студентів необхідна. Участь студентів у конкурсі дозволяє їм відкрити для себе цінність та актуальність гуманістичних ідей педагога Януша Корчака, який зробив незаперечний внесок у розвиток педагогічної думки, стимулює їх розвиток та мотивацію до майбутньої професії у форматі дослідницької, інтелектуальної та творчої діяльності.

Саме тому майбутнім педагогам необхідно якнайбільше звертатися до педагогічної спадщини та досвіду Януша Корчака у науковій творчості та приймати його слова як керівництво до дії у своїй майбутній професійній діяльності: «Пізнати людину - означає насамперед вивчити дитину... Не міркувати, а разом з ним відчувати: по-дитячому радіти й сумувати, любити й сердитися, ображатися і соромитися, побоюватися і довіряти» [20].

1.2 Історіографічний огляд та аналіз літератури

Загалом джерела, в яких описується життя та діяльність Януша Корчака можна поділити на кілька груп, які розв'язані з конкретними фактами роботи науковця.

Ми обрали хронологію, яка відображає пострадянську добу української та польської освітніх наук - від першої статті про діяльність видатного польського педагога в Україні до наукової статті «Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві» [22].

Звичайно, більшість сучасних науковців приваблювала в особі Януша Корчака діяльність лікаря, письменника, гуманіста та педагога-теоретика. Дослідники були захоплені таким незвичайним поєднанням ролей.

Більшість досліджених статей було пов'язано з інтерпретацією відомих і маловідомих фактів з біографії Корчака. Наприклад, Л. Давид та О. Задорожна «Януш Корчак: (1878-1942)» [4], А. Костецький "Діти - перш за все і понад усе!" [8], С. Сисоєва, І. Соколова «Януш Корчак (1878-1942)» [19] та ін.

Роботи польських вчених про життя та просвітницьку діяльність Я. Корчака також мають досить важливе значення. Прикладами можуть бути роботи таких вчених, як професор Т. Левовицький (1995), відомий польський автор І. Неверлі (1998), М. Якубовський (1996), А. Левін (1997, 1999), Б. Матіас (1996) та М.Б. Левінська (2001). Написли декілька публікацій про викладацьку діяльність Корчака і Й. Ольчак-Ронікер (2015), М. Цесельська (1999-2003), І. Донбровська (2012) та багато інших авторів.

У. С. Булаховська, Л. Ероденко, С. Ступак, С. Денісюк публікували дослідження письменницької діяльності Януша Корчака [18].

Спадщина Януша Корчака надала науковцям можливість ідентифікувати себе з важливими філософами та вчителями минулого, які відіграли значну роль у розвитку освіти та професійної культури вчителя.

У молодості Генрік Гольдшміт усвідомлював свої інтереси, опановував відповідні науки, глибоко розмірковував і відчував потребу поділитися своїми ідеями та розвинути свої навички журналіста, письменника, педагога, психолога і філософа.

Він був активним і веселим, водночас багато працював і змалку захоплювався статтями та книжками, написаними польською мовою. Їх прийняли в рідній Польщі і визнавали в інших країнах. Так, у 1915 році в Росії вийшла одна з перших його книг. «Мошки, Йоськи и Срули».

Пізніше були опубліковані вже відомі на той час книги: «Как любит детей»; «Приключения короля Матюша»; «Джек-кооператор».

Потім була досить тривала перерва. Цілою подією після тривалої перерви стала стаття «Когда я снова стану маленьким». Була дуже важлива стаття для викладачів, науковців і студентів: Януш Корчак «Избранные педагогические произведения». Це видання отримало хороші відгуки. Для викладачів, науковців, студентів видання мало особливе значення.

Потроху, до певних дат, роботи Корчака видавались. Варто особливо відзначити видання: Януш Корчак «Избранное. Видання здійснене російською мовою. До нього увійшли обидві книги про короля Мацюся: «Когда я снова стану маленьким», «Лето в Михалувке», «Слава», «Правила жизни», «Дневник» [19].

Видання було присвячене всім, кого хвилюють проблеми виховання молоді, і особливо тим, хто мріє про професію педагога. Видання знайшло свого читача, отже, основа на той час уже була підготовлена. Зацікавлення у суспільстві особою педагога та його творами спричинило потребу у додатковому тиражі - 200 000 екземплярів.

Януш Корчак у своїй практиці педагога-психолога-лікаря та у творчому доробку письменника виокремив і розкрив одну з найважливіших здібностей, яку має в собі розвинути людина, що обирає своїм фахом працю з дітьми. Вона впливає з його особливого розуміння віку дитинства, значення дитинства у долі людини, відповідальності родини й педагогів за дитину і дитинство, а звідси - виваженої, досвідом і науково обґрунтованої системи взаємин між батьками й дітьми, між вихователями та вихованцями, між вчителями та учнями.

Як відомо, одним з визначальних принципів авторитарної педагогіки є розуміння позиції дорослого - батька, вихователя, вчителя, - як центральної фігури виховного чи навчального процесу. Не будемо детально аналізувати наслідки, вони розглядаються у відповідних роботах, зокрема психологічних. Підкреслимо лише, що вони створюють атмосферу диктатури. І з цього можна зробити висновок, як ця атмосфера впливає на розвиток особистості.

Януш Корчак постійно у своєму практичному досвіді та неоціненній праці мислителя, педагога та письменника переконливо доводив, що головна здібність людини, яка виховує дитину - створення умов для формування дитини як особистості, вміння поставити себе на місце дитини й, бачити з її точки зору, оцінювати ступінь адекватності, збалансованість своїх і дитячих вимог, наслідки, до яких вони призводять, відповідність середовища, створеного дорослими для дитини, її здібностям, талантам, потребам, прагненням [7].

Зрозуміло, що всі дорослі – батьки, вчителі, лікарі, суспільство - відповідають за дитинство. Але ця відповідальність має ґрунтуватися на глибокій любові та повазі до дітей. Януш Корчак залишив нам велику відповідальність у своєму житті.

Педагог вважав, що однією з найбільших помилок є те, що педагогіка визначається як наука про дитину, яку можна порівняти з наукою про людину. Цю своєрідність дорослі мають знати, розуміти її витoki і значення, рахуватися з нею.

Значною подією для широкого загалу зацікавлених дослідників, педагогів, істориків, прихильників гуманістичної думки є видання книжки англійської дослідниці Бетті Джин Ліфтон у перекладі російською мовою: Бетти Джин Лифтон «Король дітей. Жизнь и смерть Януша Корчака». Дослідниця ретельно, з трепетною відповідальністю аналізує й описує життєву долю Януша Корчака, напрямки його багатогранної творчої діяльності, їх витoki, його педагогічне кредо.

Бетті Джин Ліфтон проникливо дослідила життєву дорогу Януша Корчака та творчий спадок, який він за собою залишив. Спираючись на хронологію життєвих подій та на послідовність виникнення творчих задумів, їх втілення у різних жанрах суспільного, науково-професійного, письменницького життя, повністю сприйнявши життєве кредо особистості Я. Корчака, Б. Д. Ліфтон, як історик, реконструювала для читача витoki й умови, що спричинили виникнення у, ще тоді молодого науковця, інтересів до роботи з дітьми, зі знедоленими дітьми, а далі - увесь життєвий шлях, який можна порівняти із дорогою, яка проходиться вперше.

Книга Б. Д. Ліфтон зворушлива і заслуговує глибокої вдячності. Добре, що вона з'явилася в перекладі, правда, це сталося через 16 років після виходу англійською. Адже вчителі та суспільство загалом, їх рівень свідомості, їхня культура, їхнє бачення світу зумовлені й залежать від звичних, уже традиційних видавничих можливостей, тобто саме книг.

В Україні близько до концепції Б. Д. Ліфтон аналізує життєвий і творчий шлях Януша Корчака, молода дослідниця Мар'яна Кіяновська. Рік 2012, який у світі визначили як рік Януша Корчака, був плідним для публікації творчості великого гуманіста.

Значно збагатили українську бібліотеку Януша Корчака такі відомі видавництва, як «Дух і Літера» та «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

Хотілося б виділити ще одну книгу сучасників Януша Корчака: його колег, студентів і друзів. Ця книга була видана в Німеччині 1999 року за редакцією Фрідгельма Байнера та Сільвії Унгерманн та називається «Janusz Korczakinder Erinnerung von Zeitzeugen.». Документи, що увійшли до збірки, перекладені з польської та івриту. Книга важлива для широкого кола читачів і особливо для науковців [15]

Отже, навіть побіжний узагальнений аналіз наукових праць у галузі теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака дає можливість дійти висновку про різноплановість його творчості та необхідність міждисциплінарного, різноаспектного аналізу діяльності видатного педагога.

РОЗДІЛ 2

ГРОМАДСЬКА ПОЗИЦІЯ І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯНУША КОРЧАКА

2.1 Формування поглядів Януша Корчака

22 липня 1878 року в сім'ї відомого польського адвоката з'явилася на світ перша дитина. Хлопчика назвали Єршем Хенріком. Навколишні називали його Генріком на польський зразок. Свою першу освіту молодий Гольдшміт набув у російській гімназії у Варшаві. Основними постулатами цього закладу були суворість та дисципліна. Незначне відхилення від певного режиму дня за відсутності письмового дозволу керівника жорстоко каралося.

З першого класу учні студіювали посібники латиною, а з другого – французькою, німецькою та грецькою. Набагато пізніше Генрік Гольдшміт свідомо переосмислить цю систему освіти. Він сформує притулок для забутих і покинутих, назве його «Будинком сиріт», і прославиться на цілу державу, а далі на цілий світ під псевдонімом Януша Корчака.

Однак у 1889 році Корчака ще не існувало, так само як і «Дома сиріт» та його вихованців. Був лише ранній гімназист Генрік Гольдшміт, який уперше зустрівся із труднощами. У його тата, адвоката, автора наукових праць Юзефа Гольдшміта діагностували психічне захворювання. З того часу він багато часу проводив у психіатричній лікарні. Довге дороге лікування виснажило матеріальні резерви сімейства. Раніше досить заможна родина Гольдшмітів починають бідувати. Для того, щоб надавати допомогу мамі та сестрі, Генрік починає працювати репетитором.

Закінчивши гімназію, молодий Гольдшміт приймає рішення бути лікарем і продовжує навчання у Варшавському університеті на медичному факультеті. На навчальній практиці Генрік підробляє у лікарнях, дитячих таборах. Взаємодія з дітьми приносить йому колосальну насолоду, у доктора-Гольдшміті прокидається вчитель. Повернувшись із російсько-японської

війни, Генрік прийняв рішення: безумовно, він лікуватиме, тільки не тіла, а душі.

Медична освіта, яку він придбав у Варшавському університеті, також відобразила у суспільній орієнтації молодого людини. Ще студентом Генрік зближується з популярними резидентами польської наукової та соціально-політичної думки, був слухачем Летючого університету, в якому викладали знамениті польські вчені, такі як Я. В. Давид, Л. Кшивицький, В. Налковський, А. Марбург, І. Радлінський та ін / Особливо дружні відносини пов'язували молодого Корчака з літератором Л. Ліцинським. Їх поєднували єдине заперечення внутрішнього насильства над особистістю, критичне ставлення до лицемірства та фальші. Дані зв'язку встановили його шлях існування, допомогли розглянути соціальну різницю і стати на бік слабких і пригноблених.

1911 року Гольдшміт у будинку під номером 92 на вулиці Крахмальній у Варшаві він створює «Дім сиріт». Ідею допомогли здійснити у життя багато меценатів. Керівник одразу визначає головну вимогу – меценати не повинні вдиратися в освітню роботу.

«Дім сиріт» вирізнявся серед собі подібних. Дитячі притулки лише надавали дах над головою та їжу, абсолютно не хвилюючись про душевне та моральне формування дітей. Саме тому більшість сиріт згортали на шлях розбою. Основне завдання «Дома сиріт» полягало в тому, щоб допомогти дітям не тільки вижити, а й у тому, щоб навчити їх жити.

Окрім «Дома сиріт», Гольдшміт працює з іншими притулками, публікується в журналах, редагує щотижневий періодичне видання «Малий огляд», пише книги, читає лекції з педагогіки. Тоді й виник Януш Корчак та доброзичливий Старий лікар, мова його звучала з будь-якого радіоприймача.

З приходом до влади Гітлера Януш Корчак виявляє зацікавленість єврейською проблемою, докладно досліджує історію власної батьківщини, відвідує Палестину, служить в Єврейському агентстві в Польщі.

Корчак критично ставиться до всього фашистського. Він не припиняє виступати по радіо, але зараз Старий лікар не жартує про дитяче виховання. Він наставляє дітей війни, повчає, радить, розповідає, як потрібно діяти в екстрених випадках.

Януш Корчак самовіддано приєднався до власних сиріт, коли на території міста виникла потворна стіна, попри те, що його звали залишитися в Палестині. Він продовжував героїчно відмовлятися щоразу, коли йому пропонували притулок в арійській країні.

Влітку 1942 року маленьких євреїв відправляли до концтабору Треблінка, що був на території Польщі й увійшов до історії війни як один із найжорстокіших таборів смерті. За кількістю загиблих (їх кількість коливається в діапазоні 750-810 тисяч) він поступається тільки Освенціуму.

6 серпня 1942 року вважається датою смерті Корчака, керівнику «Дому сиріт» востаннє запропонували врятуватися. Німецьке командування хотіло висловити суспільну прихильність до знаменитого педагога, але Корчак категорично відмовився. "Зрадити дітей і пустити їх помирати одних, - сказав він, - Це означало б якимось поступитися лиходійству".

Хода маленьких смертників та їх педагога до вагонів, які мали доставити в Треблінку, свідки назвали маршем смерті. Цілий дитячий будинок йшов рівною колоною, жодна людина не плакала, не прагнула втекти, на чолі колони йшов Старий лікар, який тримав за ручки своїх вихованців. «Будинок сиріт» та його керівник загинув у газовій камері концтабору Треблінка.

Таким чином, польський педагог завжди буде асоціюватися з такими словами як мужність, героїзм. Педагог є символом самопожертви, милосердя, безмежної любові до дітей. Для багатьох сиріт, які залишилися без підтримки та рідних, став справжнім батьком.

2.2 Педагогічна спадщина видатного педагога

Світоглядна та педагогічна позиції великого мислителя Януша Корчака щодо дітей і дитинства загалом своєчасні та дуже значущі. В даний час загальної інформатизації та банальної зайнятості дорослих діти занурені в інформаційний вакуум, надані незбалансованому та не сприяє їх гармонійному розвитку інформаційному середовищу. Батьки, прагнучи забезпечити матеріальні та життєві потреби дітей та спрямовуючи свої зусилля на заробляння матеріальних засобів, не приділяють дітям достатнього часу. З огляду на це діти виявляються не на перших місцях у реалізації життєвого потенціалу дорослих.

У розумінні ж Я. Корчака вся життєва система людей має будуватися виходячи з потреб дітей, і навіть генезис нормативно-правових відносин має формуватися, спираючись на захист насамперед дітей та дитинства. «Може, наша помилка полягала в тому, що ми видавали закони для дорослих. Спробуй розпочати із дітей» [2].

Я. Корчак був одним з авторів концепції прав дітей, у його поглядах саме діти виступають самою незахищеною категорією у суспільстві. Фактично він був дитячим омбудсменом під час найбільш кризового періоду щодо прав людини в цілому, коли захист дитини міг припинитися через його етнічну приналежність. Саме за таких умов геній Я. Корчака творив постулати захисту прав дитини, актуальні й у наші дні.

На думку Я. Корчака, всі сили й всі засоби повинні бути спрямовані на дітей і на дитинство в цілому, оскільки нічого важливішого за дітей у цьому світі не існує. Варто процитувати його слова щодо дитинства, актуальні й сьогодні: «Сучасне виховання вимагає, щоб дитина була зручною. Крок за кроком воно веде до того, щоб його нейтралізувати, задавити, знищити все, що є волею і свободою дитини, загартування його духу, силою його вимог і прагнень» [1]. Однак дитина у своєму розвитку має право на власну думку, індивідуальне позиціонування та вибір особистісної позиції стосовно пізнання, кола спілкування та сфери діяльності.

Тому сучасна система освіти повинна сприяти розвитку кращих якостей, властивостей, здібностей дитини, сприяти її самоосвіті, самовдосконалення та самоствердження в рамках особистісно орієнтованої парадигми освіти, а не «придушувати» його природу.

Світоглядна та емпірична позиція видатного педагога та захисника прав дітей сформульована в концепції, в якій дитина виступає як «свято», як щось абсолютне та урочисте, яке має позиціонуватися на рівні релігійності та абсолютної життєвої постулативності стосовно до дітей та дитинства.

Погляди Я. Корчака на педагогіку як наукову дисципліну своєрідні та унікальні. Педагогіку він розумів не як щось закономірне, що полягає у взаєминах педагога та вихованця з дотриманням ієрархічності, в якій педагог завжди знаходиться на вищій позиції щодо вихованця, а вибудовує взаємини рівних суб'єктів освітнього життя.

При цьому в цих взаємовідносинах педагог має зробити все можливе для благополучного розвитку та реалізації потенціалу дитини. Найкращою нагородою для педагога за такої взаємодії, на думку великого мислителя має стати щастя дітей.

Дана концепція ієрархічності педагогічної взаємодії (в рамках вибудовування суб'єктно-суб'єктних відносин) педагога з дітьми, висунута Я.Корчаком, відображена у його праці «Коли я знову стану маленьким і відзначена як система довірчих комунікацій педагога і дитини. «Коли я знову стану вчителем, я спробую порозумітися з учнями. Щоб не було ніби двох ворожих таборів: з одного боку клас, а з іншого - вчитель і дещо підліз. Спробую, чи можна зробити те, щоб між нами була взаємна відвертість» [3].

Педагогічна діяльність для Я. Корчака була сенсом його життєвого шляху, який він бачив у дітях, у їх розвитку та вихованні. Його філософська концепція «дітей немає, є люди». Насамперед педагог виховує та взаємодіє не з дитиною, а з людиною [1].

Весь життєвий шлях Я. Корчака є абсолютним прикладом для сучасних педагогів світу, його безцінний внесок у педагогіку несе глибокий зміст крізь багато поколінь. Своїм життям і своїми вчинками, самопожертвою він довів, що рамки людського гуманізму та альтруїзму, підкріплені науковими знаннями та логічними імперативами, не мають меж і мають бути спрямовані на творчу взаємодію Космосу з дітьми.

Своїми поглядами на педагогічну взаємодію з дітьми, в основі яких лежать насамперед доброта та любов до дитини, а також розуміння дитячої натури, Я. Корчак продовжує концепції Я. А. Коменського, І. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, які зробили внесок у світову педагогіку. Але приклад його самопожертви перед дітьми підноситься як вінець істинності у своїх поглядах та судженнях по відношенню до педагогічної справи, а сам внесок у педагогіку має фундаментальне значення для світової спадщини, оскільки являє собою систему, в якій взаємопов'язані найглибші методологічні основи та моральні аспекти, які є орієнтиром для всієї наукової та практичної діяльності освітян.

Важливий аспект практичної діяльності Я. Корчака у «Будинку сиріт» - безоплатність стосовно дітей. Він нічого не вимагав і не просив від своїх вихованців, а лише спрямовував їх та навчав бути добрими людьми. Його безстрашність навіть перед смертю справило незабутнє враження на тих людей, з чиєї вини загинув великий педагог, воно промайнуло через десятиліття до наших днів і продовжує впливати на сьогоденне покоління людською мужністю, самовіддачею, відданістю своїй справі та безкомпромісним опором злу та невігластву.

Педагогічна спадщина Я. Корчака дає нам не лише методологічні засади, але більшою мірою моральні та ціннісні якості, складаючи кредо професійної діяльності сучасного педагога. Приклад Януша Корчака у баченні дітей та дитинства, у розумінні основ дитячої психології є патерном професійного наслідування та фундаментальною основою практичної діяльності у взаємодії із дітьми.

У своїй психолого-педагогічній та соціально-педагогічній діяльності ми маємо відштовхуватися, а також відповідати тим професійним, моральним етичним нормам, про які говорив великий педагог. Праці Я. Корчака мають бути для нас педагогічним посібником чи навіть «цензором» у нашій практичній діяльності.

Точне бачення природи дитини Я. Корчаком дозволяє її педагогічній спадщині залишатися актуальною, пройшовши крізь десятиліття та зміну поколінь, соціально-економічні потрясіння, а також процеси сингулярності прогресу. Варто тільки вразитись глибиною думки великого генія та визнати, що його концептуальні моделі стосовно педагогічної діяльності залишатимуться фундаментальною основою в генезі нових методологічних і практичних аспектів на всі часи.

Особистісно орієнтований підхід сьогодні є найголовнішим орієнтиром у діяльності сучасного педагога. Ми вважаємо, що теоретичні основи цього підходу були викладені великим польським педагогом Янушем Корчаком понад вісімдесят років тому.

По-перше, в особистісно орієнтованій освіті учень - головна дійова особа всього освітнього процесу, який потребує визнання його унікальності. Стрижневою основою праць Я. Корчака також є діти та безумовна любов до них. Не випадково одна з його книг називається "Як любити дитину". У цій книзі автор закликає любити будь-яку дитину, приймати дітей такими, які вони є. Незалежно від індивідуальних особливостей кожен із новачків має право на повагу. «Не підлаштовуйте дитину під себе!» - Закликає Корчак [1, с. 124]. Великий педагог зазначав, що спілкування без інтересу до дитини та без любові до неї є «згубним» [2].

Особистісний підхід вимагає визнання унікальності особистості. «Будь самим собою і придивляйся до дітей тоді, коли вони можуть бути самими собою» - ці слова про важливість пізнання особистісних особливостей дитини з позиції педагога [3, с. 56].

Весь сенс педагогічної діяльності відповідно до ідей Корчака полягає у наданні допомоги дитині бути самим собою.

Перелічені вище ідеї великого польського педагога становлять гуманістичну основу особистісно орієнтованого підходу. Не можна реалізовувати особистісно орієнтований підхід без бачення у дитині не тільки і не стільки дитини, скільки людини, не майбутньої людини, а вже сьогоденної, «справжньої», «повноцінної» людини, як стверджував Корчак [1, с. 113].

Сучасний особистісно орієнтований підхід в освіті передбачає особливий характер відносин між учителем та учнем та особливу позицію педагога по відношенню до учня, який піклується про його розвиток. Корчак ще в роки Першої світової війни закликав ставитись до дитини без жодних упереджень. Він писав про те, що діти повинні відчувати свою вагу у суспільстві та їм важливо відчувати підтримку та розуміння вчителів. На першому місці, на думку великого польського педагога, має бути турбота та уважне ставлення до учня, ставлення, відкритості та щирого співпереживання його проблемам [4, с. 22]. На наш погляд, саме такого ставлення до учнів часто не вистачає в школі.

Цей висновок ґрунтується не лише на спостереженнях, а й на аналізі проведеного нами опитування серед колишніх школярів - нинішніх студентів. В опитуванні брало участь 60 осіб, близько 60% відзначили, що отримували у школі визнання від вчителів, але 70% погодилися з тим, що не завжди педагоги демонстрували врівноваженість та дружелюбність. Тільки 55% змогли підтвердити інтерес вчителів до них захопленням та позашкільним проведенням часу. Показово, що з відповіді питання, присвячений характеру відносин між вчителями і учнями, понад 57% опитуваних не відзначили довірчий характер відносин і вказали, що було неможливо поділитися своїми секретами з педагогами. Аналіз отриманих відповідей дозволяє зробити висновок про недостатній рівень довіри та взаєморозуміння в системі «вчитель - учень».

У заклику Я. Корчака «Не тиснути на дитину», як нам здається, закладено і позицію педагога у педагогічному процесі відповідно до принципів особистісно орієнтованого навчання - бути поряд.

Одним з головних принципів педагогічної системи Корчака є принцип діалогу між дітьми та дорослими. Взаємодія дорослого, у якого є життєвий досвід, і дитини, яка теж має свій життєвий досвід, дуже важливо, недаремно він визнавав, що багато чому навчився не тільки у своїх вчителів, а й у своїх учнів.

Найбільш значущою та актуальною для практики особистісно орієнтованої освіти є ідея польського педагога про те, що вчитель не має права нав'язувати дітям цінності, бо без власних переживань людина може втратити їх при зіткненні з дійсністю. Але в процесі набуття цінностей дитині потрібна допомога педагога. Вона може здійснюватися у процесі спільної творчої діяльності дорослих та дітей.

Діалогові відносини з дітьми та вміння їх прощати - це, на думку Я. Корчака, важлива умова ефективності педагогічного процесу. Ще одна важлива складова педагогіки Корчака, актуальна для впровадження особистісно орієнтованого підходу до шкільної практики, - це ідея орієнтації школи на розвиток самостійності школярів, залучення їх до активної творчої діяльності, створення умов розвитку дитини та її самореалізації. Особистісно орієнтоване навчання передбачає активність учнів, у Я. Корчака підкреслюється цінність «самовиховуючої активності дітей» та їх діяльності з «самовиховання, саморозвитку, самооцінки» [2]. Дуже актуальна сьогодні ідея Корчака про професійну позицію педагога, за якої він вміє увійти в зачарований світ дитини, відчувати себе дитиною, повернутися в дитинство: по-дитячому сміятися, радіти, засмучуватися.

Найважливішою професійною якістю педагога Я. Корчак вважав здатність до емпатії, здатність не ділити дітей на своїх та чужих, а допомагати їм.

Педагогічна емпатія - це «відчуття педагога у дитини без оцінки та прийняття будь-якого її переживання незалежно від способу вираження»[4].

У рамках професійного вдосконалення педагог має «дорости до поваги та довіри дітей» для того, щоб допомогти дітям знайти себе «у суспільстві, у людстві, у всесвіті» [4, с. 21].

Таким чином, ми можемо сказати, що Я. Корчак висунув педагогічні ідеї, які є актуальними і для сучасної школи та педагогіки, корисними та значущими для нинішніх учителів-практиків.

Звернення до ідей Корчака та її педагогічної спадщини дозволяє впливати на процес гуманізації системи освіти в Україні та впровадження особистісно орієнтованого підходу в освіту.

2.3 Літературна спадщина

З самого початку свого осмисленого життя Корчак палко виступав проти прояву гніту та насильства над людиною. Саме з цієї причини його внутрішньою необхідністю було бажання прийти на підтримку людям, насамперед тим, хто перебував у стані безвиході. Корчак пише, що перед юнаком, який приймає рішення вибору покликання, життєвого ідеалу, відкриваються дві дороги: привабливий шлях доблесних дій, геройського вчинку, або серйозний підхід ретельної щоденної роботи, щоб і в існуючих обставинах, незважаючи ні на що, працює, творити та не відступати. Сам Корчак обирає другий шлях.

Ще у школі Генрік Гольдшміт став цікавитися літературою та писав, а написане давав у різноманітні редакції.

Нерідкі контакти з дітьми з різних верств суспільства, безпосереднє знайомство з життям робочих районів Варшави - Волі, Повісля, Стародувки - сприяли тому, що з часом він дізнавався про всю глибину соціальної несправедливості.

І в цих соціальних обставин він насамперед лише помітив жахливий стан дітей. Хвора дитина, малюк, позбавлений турботи, малюк, позбавлений школи, - ось те, що стало у центрі медичної, літературно-публіцистичної та викладацької роботи.

У студентські роки він відновив писати, писати про дітей. У 1900р. Корчак став співпрацювати з журналом «Шипи», друкував власні фейлетони та нариси про проблему соціального навчання. Його перше оповідання називалося «Гордієв вузол». Корчак пояснив, те, що цим гордієвим вузлом вважається насамперед розвиток, з якого починається і залежить формування та розвиток людського суспільства.

Громадським питанням раннього віку, обставинам життя дітей у Польщі того періоду віддано і перші повісті Корчака. У 1901 р. виходить з друку його працю "Діти вулиці", в якій письменник представляє існування безпритульних дітей. У 1904 р. в журналі "Глос" починає друкуватися перша величезна книга Корчака "Дитина вітальні" (1906 р. роман виходить окремим виданням). Книга відображає суспільні позиції Корчака та його переконання у вихованні. У ній викривається фальш і брехня обивательського побуту, характерів, традицій, способу мислення, манери існування, які представилися причиною втечі з неї юної людини, що збунтувалася всупереч соціальному нерівноправності і пішла в сферу потерпілих від життя, що опустилися на громадське життя. Основне місце у романі бере критика буржуазного "салонного " навчання. Вона базується на спогадах Корчака про свій безрадісний, скутий умовностями ранньому віці, в якому так мало йому барвистих емоцій реального життя. Малюючи підсумки подібного виховання, що руйнує зачатки прекрасного в душі дітей, Корчак пише: "Прекрасний тілом, але горбатий душею юнак. Рослина, вирощена в темниці, в штучно пристосованій атмосфері світла, тепла і вологи, пострижена, була ".

Особливу роль серед ранніх праць Корчака належить статтям, відкриває викладацьку проблематику. Хвилювали його, насамперед у цілому проблеми громадського стану дітей у світі, проблеми домашнього навчання,

проблеми народної освіти. Педагогічні проблеми, які постають перед оточенням, Корчак порівнює з " гордієвим вузлом " , порвати який можна тільки стараннями всього суспільства. Одна з його статей, опублікована в 1896 в журнал "Кільце", так і називається - "Гордієв вузол". У ній письменник акцентує увагу широкого загалу на необхідність значного ставлення до проблеми навчання дитини в сім'ї.

Раніше в перших публікаціях Корчака можливо виявити основні принципи його педагогічної концепції, пошуки такого шляху у вихованні, який зобов'язаний замінити тиранія і авторитарність, що зжили собі в практиці навчання. керувати вміло, обдуманно, зусиллям думки, почуття та волі». Винятково вірним, доцільним шляхом у досягненні порозуміння педагогів та дітей вважається любов, повага та взаємодовіра до хлопців - ця ідея буде пізніше основним принципом його викладацької концепції.

У публікаціях цього періоду Корчак не минає і проблеми шкільного освіти. У них він засуджує ізолюваність школи від шкільного просвітництва, перебільшення значущості навчання в ході розвитку дітей, визначає сумні підсумки такої політики. "Завданням школи, пише молодий публіцист, - стало навчання латині та грецькому. І бездарне, не засноване на знанні дитячої природи, навчання призвело до того, що молодь, відірвана від природи та життя, проводила найкращі свої роки над граматиною та словником" [4].

Він акцентує увагу, те що настав період, коли оточенню слід зосередити особливу увагу на душевному, високоморальному розвитку молодого покоління, на проблемах підготовки її до життя та соціальної діяльності [4].

" Змінити світ - це означає змінити виховання " [4], пише Корчак у своїй роботі "Сповідь метелика". У цьому погляді Генріка Гольдшміта, що носить утопічний характер і існувало хворобою численних письменників-демократів і педагогів цього періоду, можна розглянути аргументи його майбутньої завзятої та самовідданої роботи, зосередженої на обмеження

суспільного зла за допомогою формування для дітей, позбавлених радості раннього віку, звичайних умов для життя та розвитку.

Головний великий викладацький працю Корчака під найменуванням "Школа життя", на відміну інших його книжок, вироблених пізніше окремо, був випущений окремою книгою. Ця повість - мрія про нібито існуючу реформовану "школу життя", що виділяється від колишньої школи, позбавленої сенсу і невиправною відірваністю від життя тим, що "служить цілям свого людства, а не нечисленному правлячому класу", де вихователі не вчать мертвим буквам з мертвих книжок, а вчать тому, "як живуть люди, як інакше жити можна, що треба вміти робити для того, щоб бути справді вільною особистістю" [4].

У "Школі життя" Корчак презентував опис своєї майбутньої педагогічної концепції та основи концепції виховання. "Школа життя" була для нього чимось на кшталт плану існування, який він прагнув здійснити.

Відштовхуючись від переконання, те, що існуючі соціальні взаємини не ідеальні і те що їх слід змінювати, Корчак вважає, що зміна суспільства, поширених істин і норм, що зобов'язують у суспільстві, можна досягти тільки через розвиток нового покоління людей і реалізовувати цей розвиток потрібно по-іншому, з ідеєю про іншу, реформовану реальність. Перебуваючи студентом, нарівні з медичною та письменницькою роботою Януш Корчак проводить достатньо часу із дітьми бідних областей Варшави. Тут він безкоштовно навчає дітей, прагнучи привнести хоча б трохи світла в важку реальність їхнього життя. І не дарма: я розповідаю їм казки, роздаю карамель, вирізаю з паперу справжні чудеса. Господиня не дуже задоволена багатолюдними зборами, але мені шкода дітлахів: у їхньому дитинстві більш ніж мало поезії, а життя їхнє тверде і холодне, як крижана брила [1].

Подальше занурення педагогічних пристрастей Корчака пов'язане з співробітництвом, що виникло в 1900 р. з Товариством літніх колоній. Метою колоній була турбота про покращення самопочуття ослаблених дітей із бідних верств Варшави, забезпечення їх можливістю побути на свіжому

повітрі влітку. Це співпраця практичного знайомства з нещасними дітьми. Безпосередньо з цією метою він їздить у 1902 р. з командою школярів у літнє поселення у Михайлівці. Тут під час своєї відпустки він працює наглядцем (педагогом).

"Я багатьом завдячую літнім колоніям. Тут я вперше зіткнувся з дитячим колективом і на практиці вивчив абетку самостійної педагогічної роботи", - таким чином Корчак сам розглядав роль власної практики в літніх колоніях з метою розвитку його як педагога [3].

Зустрічі з великою кількістю дітей стають для нього багатою основою для досліджень і сильних емоцій, які він представляє в книгах "Моськи, Йоськи і Сруле" (1910) та "Юзьки, Яські та Франки" (1911).

Отже, до 1909 р. основу прийняття Корчаком значного переломного рішення, якого він прагнув раніше, підготовлено. Потрібен був лише стимул. І цим поштовхом знову стала зустріч із нещасними дітьми-сиротами.

У 1909 р. Януша Корчака як доктора дитячої лікарні дружина знаменитого лікаря та діяча філантропічної спільноти "Допомога сиротам" І. Еліасберга кличе у вечір, відданий пам'яті М. Конопницької, до дитячого притулку для єврейських сиріт.

Це був період реорганізації цього вкрай занедбаного і не мав грошей на поліпшення свого страшного становища дитячого притулку. Підтримка дитячим притулком у Стародавній Польщі надавалася пожертвами з боку різних церковних та світських установ, а також поодиноких заможних людей. Вона нерідко не була ефективною, тому що не могла регулярно забезпечувати коштами на утримання дітей та приречла їх на злиденне існування. Організація "Допомога сиротам" розпочинає активну роботу для вдосконалення умов існування дітей у притулку, зокрема, утворює отримання подачок на нову будівлю на сто дітей, правильніше адаптовану для опікунсько-виховної діяльності. На один із вечорів на користь цього фонду і потрапляє юний лікар Корчак.

Коли йому рекомендували влитися в цю благодійну акцію, він безперечно бере на себе дану пропозицію і з 1909 року починає працювати членом управління товариства "Допомога сиротам".

Активність прогресивних верств асимільованої інтелігенції та єврейського купецтва сприяли тому, що вже 7 жовтня 1912 року відбулося відкриття Будинку сиріт у Крахмальній, 92. Туди було переміщено хлопців із притулку у Францишкальній вулиці. Спільно з ними поріг новітньої дитячої будівлі переступають юна вихователька С. Вільчинська та лікар Корчак, котрий з цього дня стає директором Будинку сиріт.

У Будинку сиріт Корчак працює з 1912 до 1940 р. з чотирирічним інтервалом у роки першої світової війни (1914 - 1918 рр.), а загалом двадцять п'ять років. Застосовуючи свій колишній педагогічний, медичний і соціальний досвід, а також власні міркування, що знайшли відображення в "Школі життя". Корчак згодом створює у Будинку сиріт дитяче суспільство, створене в основі справедливості, співдружності, однакових прав та зобов'язань; формує свою виховну концепцію, в якій кожна дитина стає співробітником і господарем будинку.

Коли в 1919 р. у Прушкові біля Варшави відкривається сирітський притулок під назвою Наш дім для п'ятдесяти дітей польських трудящих, сиріт із передмість Варшави, дітей в'язнів і зазнали гонінь соціальних діячів, Корчак пропонує власну підтримку та спільно з Фальською бере на себе управління Нашим домом. Наш будинок реалізує із незначними перетвореннями корчаківську концепцію навчання. Корчак буває в ньому 2 рази на тиждень, працює лікарем цього будинку, консультує педагогів та візьме участь у щотижневій "живій газеті".

Будинок сиріт та Наш будинок стали своєрідною науково-дослідною лабораторією Корчака, в якій він відчував і реалізував власні викладацькі думки. Сутність, постаті і методи виховної діяльності у дитячих будинках Корчака, високоморальна обстановка цих будинків значною мірою склалися педагогічним світогляд їх розробника.

За роки педагогічної роботи Корчаком було написано багато творів. Гідне місце серед найкращих філософських казок займає диалогія про короля Матіуша. Його книги перекладені на все мови світу, адресовані і дітям, і дорослим. Основна ідея книг - визнання рівноцінності особистості дитини особистості дорослої людини, визнання за дитиною права на індивідуальність. Ці ідеї були як описані у книгах, а й здійснено практично. У «Будинку сиріт» Корчак створив товариський суд і судову раду, завданнями яких було не осуд та примус, а виховання. Найбільше цінувалася здатність розмірковувати та ставитися до себе критично [1; 2].

За часів Другої світової війни Німеччина захопила Польщу. Коли Варшава була окупована, Я. Корчак залишився зі своїми підопічними. Пізніше у концтаборі Треблінка він увійшов разом зі своїми учнями у газову камеру. На місці смерті Корчака стоїть великий камінь, на якому є напис: «Януш Корчак та діти» [1].

У його працях міститься безцінний досвід взаємодії, порозуміння між педагогом та дітьми. Завдяки цій визначній людині в суспільство прийшли прогресивні ідеї психології та педагогіки того часу. На практиці було доведено важливість організації дитячого самоврядування, необхідність взаємодії та підтримки дитинства не тільки з боку педагога, а й лікаря, а також гігієніста, що створювало б якісні умови для розвитку дитини.

Я. Корчак підтримував ідею самоцінності дитинства, свободи дитини на виборі. Успіх виховання дитини, на його думку, полягає у забезпеченні самореалізації залученням до активної творчості та захищеності у дитячому співтоваристві.

Більшу частину життя педагог присвятив «Дому сиріт» та інтернату «Наш дім». Робота у цих закладах стала основою його оригінальної педагогічної системи. Постулатами у ній стали діалог між дитиною та дорослою, взаєморозуміння та взаємовиховання [1]. Я. Корчак бачить дитину як цілісну особистість у сукупності та нероздільно з фізіологічними, психологічними та соціальними проявами.

Його праці відображають спостереження з різних точок зору: лікаря-педіатра, психолога, педагога, що забезпечувало повніше розуміння маленької людини, її завдань, бажань та поривів.

Традиційно в педагогіці виховний процес - це цілеспрямований вплив дорослого на дитину. Я. Корчак стверджує, що сутність виховання - взаємодія не «вищого з нижчим», а абсолютно рівних особистостей, людини з людиною. Педагогіка Я. Корчака надає великого значення правам дітей, їх інтересам та потребам. Він повторював вислів стародавнього філософа: «Я багато чому навчився у моїх вчителів, ще більше - у моїх товаришів, але найбільше у своїх учнів». Але якщо дитина і доросла на рівних у процесі виховання, то як далі будуватимуть відносини?

Модель «договірних» відносин знайшла свою реалізацію у «Домі сиріт». Були складені закони, яким підкорялися і дорослі, і діти, саме тому послух дітей будувався не на покорі дорослому, але в законі, який було встановлено дітьми добровільно.

Одна з головних ідей Я. Корчака полягає в тому, що ставлення до дитини не повинно бути з огляду на майбутнє, коли «дитина стане людиною». Ні, діти це вже люди. Можна звернутися до їх розуму, серцю, і вони відгукнуться. Важливою є самоцінність дитинства як явища, визнання прав дитини.

Успіх виховання здорової особистості - у самореалізації, творчості, сприятливій та дружній атмосфері у спілкуванні серед однолітків та товаришів. Педагог у роботах Корчака - це не людина, яка стежить і ганьбить за провини, який, немов меч дамоклів, висить над головою дитини, навпаки, педагог - це насамперед друг, старший товариш, який може зрозуміти тонкий світ, сам зможе разом зі своїми підопічними повернутися в дитинство, сміятися, радіти та переживати невдачі разом із ними.

Небезпідставно Я. Корчак вважав, що на чолі будь-якої дитячої установи, чи то школа, чи дитячий будинок, повинні стояти не теоретики, а

практикуючі педагоги чи лікарі, тобто люди, які б змогли визначити стан дитини та допомогти їй [1; 2].

Вихователем не може бути людина, яка не любить дітей. Як і багато років тому, у педагогіці зустрічаються різні типи вихователів та вчителів: честолюбці (нав'язування своєї думки), тирані (бездоганне дотримання заборон). Ідеальний педагог - «розумний вихователь», для якого головний принцип - повага до особи дитини та її прав.

Я. Корчак вважав основним право дитини на повагу, що передбачає право на повагу її незнання, невдач і сліз, таємниць сьогодення, право на помилку та гру, право на самостійну організацію власного життя, що дуже важливо та актуально у сучасному світі [1; 2].

Успіх у виховній діяльності педагога досягається діалогом з дітьми та вмінням їх прощати. А основні цінності виховної системи - це здоров'я дитини (чистота в установах, харчування, особиста гігієна), культове ставлення до праці та людини, яка працює, організація самоврядування.

Прийняття корчаківських ідей - складний процес становлення, який має відбуватися цілеспрямовано та плавно. Цей процес супроводжується пошуком підходів спілкування з дітьми, подоланням стереотипів у спілкуванні з дітьми, існуючих навіть у ХХІ столітті, позбавленням традиційних форм виховання.

У трактуваннях Я. Корчака виховання - це допомога дітям у процесі зростання та розвитку, становлення їх особи, а чи не підпорядкування. Головним завданням ставало поступове формування самостійних суджень дітей. Товариський суд став механізмом для реалізації цього завдання. Він розглядався як інструмент розвитку соціальної активності та соціалізації.

РОЗДІЛ 3

ПОГЛЯДИ ЯНУША КОРЧАКА ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В НАВЧАЛЬНО І ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

3.1 Ідеї гуманізму в навчально-виховному процесі

Гуманістична філософія освіти, побудована на абсолютно нових педагогічних ідеях та цінностях, сприяла суттєвій зміні виховних концепцій. Саме тому ця тема має широку актуальність у світі. Зростаючий інтерес до внутрішнього світу підростаючу людину призвів до появи педагогічної аксіології, щодо молоді науки, яка як об'єкт дослідження визначає цінності виховання, навчання та освіти.

Педагогічна цінність дитячого щастя полягає в тому, що щаслива дитина мотивована на досягнення успіху, відрізняється позитивною самооцінкою, прагне реалізації у властивій його віку діяльності, у взаєминах з людьми (однолітками та дорослими). Питання щасливого дитинства настільки актуальний і буденний, що отримав відображення у низці міжнародних документів: кожна стаття «Конвенції про права дитини» спрямовано на досягнення дитячого щастя. Генеральною Асамблеєю ООН було проголошено, що «людство має дати дитині краще, що має» [4].

Сучасні наставники повинні слідувати дорогою, прокладеною педагогами минулого, спиратися на побудований ними фундамент для подальшого комфортного навчання та виховання підростаючого покоління і не забувати, що головною метою є щастя дитини, створення сприятливих та комфортних умов виховання, навчання та розвитку.

Закликаємо педагогічну громадськість та батьків обернутися назад та розглянути особу з позиції філософії та педагогіки Януша Корчака, просякнутої духом гуманізму, демократії, пріоритету культурних цінностей, де головна мета - зробити вихованців щасливими.

Внесок у розвиток питання про дитяче щастя та способи його досягнення знайшов відображення у виховних системах та працях Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського, В. А. Сухомлинського, А. С. Макаренка, Л. С. Виготського, В. Г. Белінського, Н. К. Крупської та інших видатних педагогів. Дитяче щастя як педагогічна цінність розкривається на роботах Є. Янакієвої [9] та Є. І. Дзюбан [3].

Педагогічній системі Я. Корчака присвячені роботи І. Д. Демакової, яка досліджувала праці педагога та виділила актуальність ідеї гуманізації простору дитинства [2], виховна концепція та педагогічна діяльність Я. Корчака знайшли відображення у дослідженнях Р. А. Валєєвої [1].

Наше завдання розкрити зміст поняття «дитяче щастя» як основної мети виховання в педагогіці Я. Корчака.

Стратегія гуманізації освіти спрямована і орієнтована прийняття дитини як особистості, любов та повага до нього, доброзичливе ставлення, безумовна відмова від морального та фізичного насильства. Принцип гуманізації та демократизації в освіті спрямований на пріоритет особистості навчання та виховання, забезпечення сприятливих умов для повноцінного розвитку та, як наслідок, досягнення дитячого щастя. Це є запорукою того, щоб зробити дитину щасливою та забезпечити йому радісне дитинство та світле майбутнє.

Гуманізація - це введення в освітній процес людських критеріїв, насамперед моральності, духовності та краси; спрямованість системи освіти до особистості учня, створення максимально сприятливих умов розкриття та розвитку його здібностей, його самовизначення [5, с. 19].

В наш час діти не отримують задоволення та радості від процесу навчання та виховання, отже, щастя дитини ставиться під питання, і в цьому головна проблема сучасності. Дитяче щастя є педагогічною цінністю, що регламентує педагогічну діяльність, яка служить сполучною ланкою між сформованим суспільним світоглядом в області освіти та діяльністю педагога. Потрібно знайти шляхи його досягнення.

Щаслива дитина мотивована на досягнення успіху, має самооцінку і прагне досягнення своїх цілей.

Вважаємо, що необхідно звернутися до педагогічної спадщини, яка викладена в ідеях, поглядах, роботах педагогів, просякнутих любов'ю до дітей та турботою про них. Вивчення ідей, поглядів, праць педагогів минулого дозволяє нам поглянути на картину під іншим кутом, дає стимул повернутися до витоків та переглянути діючі методики виховання та навчання.

Вивчаючи та заглиблюючись у минуле, можна знайти секрет досягнення дитячого щастя. Поняття «щастя» має багатогранне значення та зміст, для кожної дитини воно індивідуальне. Існує фундамент для будівництва «піраміди щастя». І цю піраміду будував для своїх вихованців всесвітньо відомий польський педагог Я. Корчак. Він стверджував: «Не чекай, що твоя дитина буде такою, як ти, або таким, як ти хочеш. Допоможи йому стати не тобою, а собою» [6].

Корчак був засновником та керівником варшавського притулку «Будинок сиріт» для єврейських дітей протягом 30 років. Його безмежне кохання до дітей знайшла відображення у більш ніж 20 книгах про виховання, серед них найвідоміші «Як любити дитину», «Несерйозна педагогіка» та «Право дитини на повагу». Ці роботи не втратили своєї актуальності і до сьогодні, його принципи навчання та виховання користуються популярністю й у наш час.

Центральним поняттям нашої роботи є «дитяче щастя», яке потребує детального розгляду та вивчення. Щастя - зрозуміле для всіх слово, але його зміст для кожного має свій сенс.

Багато вчених розглядали зміст поняття «щастя». Наприклад, Т.Тюленєва в своїй роботі проаналізувала концепції щастя з прикладу поглядів найбільшого східного філософа і мислителя Аль-Фараби, який вважав, що «щастя - це добро, шукане заради себе... Дії, що допомагають

досягненню щастя, - це прекрасні дії. Вдачі та звички, які виробляють їх, - це чесноти »[8].

Академік Д. С. Лихачов із цього приводу писав: «Щастя досягає той, хто прагне зробити щасливими інших і здатний хоч на якийсь час забути про свої інтереси, про себе» [9].

Ми ж вважаємо, що дитяче щастя закладено у дрібницях. На наш погляд, у цьому понятті приховані найпростіші деталі: посмішка дитини, вміння радіти дрібницям, похвала за успіхи, схвалення. Щастя таїться у свободі вибору: що почитати, куди піти і що в нього викликає інтерес та натхнення. Щастя можна знайти лише в процесі активного пошуку самого себе, самореалізації особистості, воно неможливе при пасивному способі життя. Будь-який педагог, батько повинні прагнути зробити дитину щасливою, спираючись на його бажання та переваги.

Світи дорослих та дітей перебувають у постійному протистоянні та взаємозалежності. Корчак у своїй теорії прагнув захистити дітей від деспотичного відношення дорослих та примирити ці два класи.

У своєму «Дому сиріт» педагог ніколи не забував про вихованців і робив усе, щоб вони були повноцінно щасливі і ні чого не потребували, він давав те, чого їм так не вистачало, - батьківське кохання, теплоту, увагу, слово. Йому вдавалося піклуватися і найголовніше - стати для них найкращим учителем і наставником. У корчаківських дитячих будинках вихованці пізнавали радість дитинства. Корчак відстоював свою позицію і казав, що створив не рай для бідних сиріт, а повноцінне виховне установа, де закладаються основи розвитку.

Гуманістична спрямованість педагогіки Я. Корчака мала дієвий характер. Життя дітей у дитячих будинках та специфічна для того часу виховна система, яку польський педагог їх створив, будували виключно за принципом гуманізму. Відносини всередині колективу та відносини між дорослими та дітьми характеризувались взаєморозумінням та високим рівнем людяності.

Право дитини бути тим, хто вона є, згідно з концепцією, не зменшує значення виховання у формуванні особистості дитини. Теорія Корчака - це теорія вільного виховання. У вихованні, на його думку, не повинні превалювати заборони і в той же час вседозволеність.

Педагог вважав, що з дитиною потрібно спілкуватися на рівних, а отже, поважати її почуття, думку, приймати вибір дитини як власну. Він завжди спілкувався зі своїми вихованцями так, вказуючи на те, що педагогіка - наука не про дитину, а наука, звернена до особистості, а педагог - майстер, який володіє мистецтвом виховання. І в кожному своєму учні він бачив особистість, що вже формується, гідну робити помилки і вчитися на них, роблячи свої власні висновки та висновки. Польський педагог як ніхто інший умів створити сприятливе, оповите коханням і повною довірою середовище для дітей.

«Щасливе дитинство - це повагу права і свободи дитини, і навіть абсолютне довіру щодо нього» [9].

Саме ця фраза стала його життєвим кредо та надихала його на педагогічний пошук.

Але чому ж у сучасному світі діти не щасливі та не отримують радості від процесу навчання та виховання у школі, від спілкування з батьками, як це було раніше? Цінності втратили свою значущість, змістилися акценти, самовиховання стало менш змістовним. Внаслідок цього сьогодні ми спостерігаємо у суспільстві жорстокість, бездуховність, лицемірство, жадібність, втрату моральних орієнтирів.

У вихованні не визначено категорії цінностей, власне це і породжує такі явища і духовно-моральні проблеми в соціумі. А відповідь, на нашу думку, проста - педагоги не завжди звертають увагу на бажання, настрої дитини, не чують її, пригнічують, пригнічують честь та гідність, права і свободу, часом вимагають від нього непосильного, акцентуючи увагу на сфері знань і жорсткій дисципліні. Втратили свою цінність знання, які нам заповідали великі педагоги, ми забуваємо про той самий фундамент, який має

бути закладений вчителем в учнях шляхом вибудовування довірчих відносин, поваги, та багато іншого, що сильно впливає на психоемоційний стан дитини.

Педагогічна культура батьків далека від досконалості, де вони знають і керуються принципами виховання та навчання. У педагогіці багато аспектів, які потребують вивчення. Праці Я. Корчака містять відповіді на багато запитань, над якими він працював багато років.

Сучасні діти мають ноутбук, мобільний телефон останньої марки, соціальні мережі для спілкування, але при цьому вони не мають радості в очах, вони не відчують щастя. Педагогам та батькам є над чим серйозно замислитись і об'єднати зусилля для вирішення загальної соціально-педагогічної проблеми. Необхідно створювати такі умови для навчання, щоб дітям було комфортно, ніколи не забувати про те, що дитина - це особистість, що розвивається, тендітна і вразлива. Ми повинні поважати його права та свободу, схвалювати зроблений вибір, навіть якщо вважаємо його невірним, оточувати вихованців любов'ю та турботою, адже саме це приносить дитині Щастя - головний принцип виховної системи Корчака - повага до особистості та прав дитини, а також довіра до маленької людини. У ХХ столітті багато педагогів підтримували теорію Корчака. Інтереси та потреби дитини ставляться у центр взаємовідносин між вихователем та дитиною. Дитина в цій системі виступає повноправним суб'єктом. Корчак відчайдушно виборював права дітей, особливо які потребують опіки. У своїх педагогічних працях він пише, що тоді, коли дорослі навчаться бачити у дитині насамперед людину, життя дорослих перестане бути додатком до життя дитини, а життя дитини - додатком до життя дорослих.

Педагогіка Я. Корчака виступає яскравим прикладом, де дитяче щастя визначено як мету виховання. Його виховна система заснована на ідеї Добра, Любові та Свободи. Мета Корчаківської педагогіки - поглиблене вивчення природи дитини, розвиток її прихованих здібностей гуманістичним шляхом.

3.2 Соціально – педагогічні ідеї Януша Корчака на уроках історії

Педагогічні погляди Я. Корчака, формувалися під впливом багаторічних досліджень та досвіду спілкування з дітьми. Він сприймав дітей як особливий прошарок суспільства, був переконаний в абсолютній цінності дитинства. "Дитячий вік - писав він, - довгі важливі роки в житті людини ... дитячі роки - це роки, з яких річка бере початок і де визначає свій напрям" [1, 10]. Він неодноразово наголошував на сенсі щастя, радості у формуванні дитячої особистості, вважаючи, що без яскравого, повноцінного дитинства може бути спотвореним все подальше життя дорослої людини.

Основну педагогічну ідею, Я. Корчак шукав у прихованих зв'язках між вихованням дітей та їх майбутнім, між дитинством та зрілістю. Педагог зазначає, що дитина перевершує дорослого силою почуттів. Батьки та вихователі повинні дуже уважно вивчати дітей, вникати у їхній внутрішній світ, знаходити спонукальні мотиви їхньої поведінки. Їм слід завжди пам'ятати: все, досягнуте муштрою, насильством, заборонами - «неміцне та ненадійне». І коли слухняна, поступлива дитина раптом перестає слухатися, стає впертою і непокірною, то найчастіше ці реакції - прояв її прагнення до самодіяльності, не треба сердитися на те, що дитина є тим, ким вона є». Мудрість педагогіки, Я. Корчак бачив не в тому, щоб змусити дитину робити так, як потрібно, а в тому, щоб навчити її самостійно діяти без примусу, на основі розумної думки, осмислення. Зробити це можна через глибоке знання індивідуальних особливостей [2, 35]. Януш Корчак вказував на першочергове значення виховного середовища у розвитку дитини, був переконаний, що позитивний вплив культурної атмосфери, клімат взаємної доброзичливості, толерантності, довіри, задоволення потреб дітей, перетворюються на профілактичний засіб таких факторів депривації, як алкоголізм, злочин. Крім недоліків виховання дитини негативно впливають і недоліки економічних, моральних та соціальних умов, у яких зростає дитина. Деморалізовані, «проблемні» діти, найчастіше виходять із злочинного середовища.

Основні соціально-педагогічні ідеї Я. Корчака зародилися і знайшли своє втілення у «Дому сиріт», створеному для єврейських дітей у 1911 році. Цей сирітський будинок став його домом і водночас плацдармом для досліджень. Щоденна робота Я. Корчака починалася зі спостереження, аналізу поведінки груп дітей та окремої дитини у різних місцях та ситуаціях. Було важливим все: від зважування дитини, вимірювання зростання вивчення психоемоційного стану. Результатом багаторічної роботи стали понад 100 зошитів з різними описами, оповіданнями, спогадами дітей, сотні малюнків, діаграм та ін. Спираючись на 34 блокноти записів про сплячих дітей, він збирався написати книгу про ніч у сирітському притулку та взагалі про сон дітей [3].

Адаптація до соціального життя ставить перед маленькою людиною складні завдання, які рішення безпосередньо залежить від батьків, дорослих. Спілкування з дитиною, надання їй якнайбільше інформації про навколишній світ і процеси, що відбуваються в ньому - це запорука успішної адаптації та формування позитивних уявлень та переконань. Такою була позиція Корчака. Він заперечував будь-які прояви насильства, у тому числі морально-психологічний тиск, нав'язування, імперативів. Дитина сама є джерелом можливостей для вирішення життєвих ситуацій, їй потрібно лише допомогти та підтримати. Такою підтримкою насамперед є батьки.

Поряд із соціальною адаптацією особливе місце займають соціально-педагогічні ідеї польського педагога щодо соціалізації дітей, які перебувають під опікою. Характерною особливістю педагогічної спадщини Януша Корчака є спрямованість процесу соціалізації особистості дитини, на створення умов для гуманістичного формування особистості. Соціально-педагогічне забезпечення процесів саморозвитку, самоактуалізації та самовиховання кожної підростаючої особистості шляхом організації основних видів їх активної життєдіяльності (фізично-оздоровчої, предметно-перетворювальної, навчально-пізнавальної) займало пріоритетне місце в соціально-педагогічній системі Януша Корчака [4, 177].

Процес соціалізації дитини Януш Корчак вважав найважливішим. Але ставив певні вимоги до такого процесу; передбачав завершення його позитивного перебігу і, особливо, наголошував на важливості узгодження умов, у яких він відбувається. Дитина не повинна почуватися відкинутою. Корчак зазначав, що аура кохання, безтурботності та просто прийнятності, яка має стати обов'язком дорослої, для дитини є оптимальною, водночас ставить нові завдання перед нею, непомітно призводить до дорослості.

Януш Корчак був противником інфантилізації дитинства. До дитини слід відноситися з повагою; сьогодні ми називаємо це суб'єкт суб'єктною взаємодією. Процес виховання ні спиратися на методи обмеження, лише переконання. Дитина має зрозуміти, навіть прийняти сенс всього, чого ми від неї очікуємо. Мушу сам робити вибір і приймати рішення. Такий метод забезпечував здійснення процесу індивідуалізації дитини. Важливим у такому підході є право дитини до самостановлення, а не обмеження її дієздатності наставництвом та суверенітетом від дорослого життя.

Сучасне поняття «моральне виховання» і для Януша Корчака було чимось дуже суттєвим, хоча в його час цей термін не вживався. Формування відносин між учнями інтернату, розвиток їхньої чутливості до добра і зла, аналіз ситуацій порушення внутрішніх правил - це все формувало характер і моральний світогляд.

Не заперечуючи соціалізованого впливу колективу на особистість дитини, Януш Корчак пропонував індивідуальний підхід до кожного вихованця. Педагог зазначав, що ставлення до дитини має бути як до рівного дорослого, з правом на власні бажання, домагання, вимоги, інтереси, своє життя. У своїх працях він не часто використовує слово «діти», а частіше «дитина» - наголошуючи на індивідуальному вихованні дитини. Тому педагог пропагував підхід до всіх (хворих, брудних та примхливих) на основі педагогіки любові та співчуття. Він помічав у дитини малі схильності, і дійшов висновку, що виховання - це процес постійного пізнання дитини та розвитку її природних здібностей [5, 178-179].

Творчо-педагогічна робота та практична діяльність педагога проходила у руслі соціально-педагогічного супроводу дитини. Сучасники Януша Корчака, називали його «Старим Лікарем», адже його життя було не чим іншим, як щоденним спостереженням за розвитком дитини, заснованому на синтезі теоретичних знань та практичних навичок, поєднанні медицини та педагогіки. Я. Корчак, досліджував дитину як індивідуальність у час, а чи не як дорослого у майбутньому. У зв'язку з цим, всі навколишні фактори, які в тій чи іншій мірі впливають на дитину, розглядалися з посиленою увагою. Значна частина робіт була присвячена проблемі педагогічного супроводу дитини за умов сім'ї. Це повість «Слава» - розповідь про життя бідної сім'ї в капіталістичній Польщі, педагогічний бестселер «Як любити дітей», «Дитина в сім'ї» («Інтернат», «літні колонії» та «Будинок Сиріт»). Підготовка батьків до спілкування з власною дитиною, її вивчення, пізнання її особливостей, дитячого сприйняття світу були важливою частиною педагогічної концепції Януша Корчака. І все ж таки його болем і основною метою була допомога скривдженим, бідним, голодним сиротам. Їхні інтереси не переходили до розряду пріоритетних для тодішньої політичної системи, захищати дитячі права для великого Корчака, було справою честі. Вже 1919 року Я. Корчак створив свою Хартію прав дитини, випередивши її вихід у Женеві 1924 року.

Польський педагог підкреслює, що будь-яка нормальна, народжена здоровою дитина, здатна відхилятися від траєкторії розвитку, але найбільший прорахунок батьків полягає в прихованні недоліків дитини та помилок у її вихованні. Януш Корчак, розробив класифікацію так званих «Незручних дітей», тобто дітей з девіантною поведінкою, серед яких кожен сучасний вчитель, дізнається найбільш типові приклади порушень поведінки поширених в освітніх закладах сьогодення: «наймолодший, нижчий від звичайного віку; найстарший, критично налаштований та свавільний; млявий, незібраний і слабкий; настирливий;

- дитина, яка переросла інтернатську дисципліну, і для якої вона є тягарем, якої

принижує режим сну, їдальні, молитви, ігри, прогулянки;

- дитина, повільно одягається, вмивається, зачісується, їсть. Останнім заправляє ліжко, останній вішає рушник, його тарілка та склянка завжди доводиться чекати, затримує прибирання спальні та зі столу та відправлення посуду на кухню;

- дитина, щохвилини звертається до тебе з проханнями, скаржиться, плаче, випрошує, яка не любить суспільства інших дітей і наполегливо тягнеться до тебе, завжди чогось не знає, чого благає, то потребує, хоче сказати щось важливе;

- дитина, грубо відповіла, образила когось із техперсоналу, посварилася, побоялася, кидається камінням, спеціально щось зламала чи порвала, на все відповідає «не хочу»;

- дитина вразлива і примхлива, якій боляче від найменшого зауваження, похмурого погляду, для якого холодна байдужість - покарання;

- симпатичний пустун, який накидає тобі каміння в мийку, прокотиться на дверях, відкрутить кран, відкрутить дзвінок, забруднить стіну синім олівцем, подряпає цвяхом підвіконня, виріже на столі букви- вбивчо винахідливий.

Важливим аспектом реабілітаційної роботи Януша Корчака є комплексний підхід до подолання виявлених дефектів поведінки та розвитку дитини, тобто об'єднання зусиль вихователів, батьків та лікарів не лише в межах освітніх закладів, а й пунктах опіки, фабричних яслах, літніх колоніях «її підміняти гігієну та соціальне забезпечення, а допомагати їм» [8, 42]. Серед засобів подолання будь-яких девіацій, Януш Корчак пропонує вихователям надавати перевагу таким, як:

- гра (єдина галузь виявлення більш менш широкої ініціативи дитини);
- рідну мову (засіб для самовираження, повітря, яким дихає душа дитини);
- режим дня дитини (включаючи організацію різних видів діяльності, відпочинок, харчування);

- працю (його характер зазвичай визначається належністю до певних верств населення);

- дитяче самоврядування (його неодмінними атрибутами виступають дошка оголошень, поштова скринька, зошит обліку, нотаріальна книга, кіоск, шафа для знахідок, вішалка для щіток для підлоги) [9, 169].

Соціальна педагогіка Корчака отримала своє втілення в його “Будинку сиріт”, згодом в “Нашому домі”. Тут він перш за все спостерігав, аналізував поведінку груп дітей і окремої дитини в різних місцях та ситуаціях. Виходячи з власних спостережень, здійснював діагностику і конкретну виховну діяльність. У своїх книгах Я. Корчак навів переконливі приклади ефективності такої роботи, а також збирання різноманітної документації, статистичних матеріалів, медичних показників та ін. Архів сирітського притулку “Наш будинок” (50 дітей) за 7 років нараховував: 195 зошитів стінгазети будинку і документів, 41 зошит протоколів, 227 засідань Ради самоврядування, 14 000 подяк, понад 100 зошитів з різними описами, розповідями, спогадами дітей, сотні малюнків, діаграм і ін. Спираючись на 34 блокноти записів про сплячих дітей, він збирався написати книгу про ночі в сирітському притулку і взагалі про сон дітей.

У “Будинку сиріт” існувало дитяче самоврядування. Воно має цікавий досвід: “Дошка оголошень” з повідомленнями, попередженнями, проханнями і звітами; “Поштова скринька” для листування вихованців з педагогами і один з одним; “Дитячий суд”.

Усі заслуги Януша Корчака важко перерахувати. В організації різнобічної діяльності видатний педагог навчався у дітей, йшов за ними, але найбільше любив їх. Саме концентрованість на дитині, її потребах, переживаннях, індивідуальних особливостях - це пріоритетний принцип, на якому має будуватися виховна система як дитини в сім'ї, так і дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Життя та діяльність Я. Корчака було і залишається виховним прикладом для сучасних батьків, осіб та установ, які здійснюють опіку та піклування зазначеної категорії дітей;

його ідеї не втратили актуальності для організації сучасної соціально-педагогічної роботи з ними і відбилися в наші дні в діяльності його послідовників.

Одне з пріоритетних завдань сучасної української освіти - виявлення, підтримка, розвиток та соціалізація обдарованих дітей. Від її вирішення зрештою залежить інтелектуальний та економічний потенціал міста, області, держави. Досі залишається гострою проблема раннього виявлення обдарованої дитини, забезпечення грамотної соціально-педагогічної підтримки її всебічного гармонійного розвитку та соціалізації.

Повне розкриття здібностей та таланту кожної дитини значуще не тільки для неї самої, але й для суспільства в цілому. Розвиток та виховання обдарованих дітей є найважливішим завданням, що успішно вирішується у освітніх закладах.

Більшість педагогів віддають перевагу нестандартності та творчому характеру мислення як критерій обдарованості учнів. Для виявлення талановитих та обдарованих дітей в освітніх закладах використовують такі методи, як спостереження за учнями у навчальному процесі та позаурочній діяльності, предметне тестування, портфоліо учнів, роботу зі шкільною документацією, анкетування учнів, психологічне тестування, бесіди з батьками, олімпіади та конкурси. Крім того, широко використовуються предметні тижні, навчально-дослідницька та проектна діяльність. Так, наприклад, традиційними стають різноманітні конкурс дослідницьких робіт та творчих проектів школярів. В освітніх закладах зараз досить різноманітні та цікаві масові заходи, що дозволяють виявляти, розвивати та підтримувати таланти учнів. До таких належать: шкільний конкурс «Учень року», інтелектуальний марафон, робота клубів за інтересами, фестивалі «Юні таланти», літературно-музичні композиції, виставка дитячої прикладної творчості «Фантазії юних», «Фестиваль проектних робіт комп'ютерних презентацій», шкільні науково-практичні конференції, фестиваль творчої діяльності учнів.

Найголовнішою метою навчання та виховання є забезпечення умов для розвитку здібностей та обдарувань з метою їх подальшої реалізації у професійній діяльності. Але стосовно обдарованих дітей ця мета особливо значуща. Підтримати та розвинути індивідуальність дитини, не розгубити, не загальмувати зростання її здібностей – це особливо важливе завдання навчання обдарованих дітей.

Як правило, у роботі з талановитими та обдарованими учнями на уроках використовуються індивідуальні завдання. У низці освітніх установ, насамперед у ліцеях та гімназіях, реалізуються профільні програми та класи з поглибленим вивченням окремих предметів. У роботі з найбільш обдарованими учнями використовуються індивідуальні освітні траєкторії.

Чималу роль у розвитку та навчанні талановитих та обдарованих дітей відіграють факультативні заняття.

Факультативні заняття дозволяють вирішувати дуже різноманітні завдання навчання.

Чимало факультативів, зміст яких лежить у галузі інформаційних технологій: «Програмування», «Web-дизайн», «Мультимедійна презентація», «Комунікації у глобальній мережі Internet», «Web-редактор», «Освоєння середовища графічного редактора Adobe Photoshop», «Інтернет-технології», «Комп'ютерне діловодство», «Комп'ютерне моделювання та межі застосування».

Багато факультативів присвячені формуванню предметних умінь, наприклад: «Рішення задач підвищеної труднощі», «Фізичне завдання», «Рішення текстових завдань», «Рішення задач підвищеної складності з фізики», «Конкурсні завдання з хімії», «Практикум з вирішення фізичних завдань завдань», «Дослідження можливостей вирішення геометричних завдань ВКМ», «Фізика: розв'язання задач підвищеної складності», «Рішення експериментальних задач з фізики». Є факультативи, створені задля формування в учнів пізнавальних умінь: «Технологія роботи з інформацією», «Основи дослідницької діяльності».

Однією з пріоритетних цілей навчання обдарованих є розвиток духовно-моральних основ особистості обдарованої дитини, вищих духовних цінностей, а також факультативні курси, що дозволяють глибше пізнати свої витоки - «Історія рідного краю», «Літературне краєзнавство», «Місцеві традиції у декоративно-ужитковому мистецтві».

Вивчаючи факультативні курси, учні готуються до життя у суспільстві, здійснюється їх соціалізація: «Ділова кар'єра та її організація», «Основи споживчих знань», «Здоровий спосіб життя». Осмислюють своє місце у світі, вчать мислити учні, вивчаючи факультатив «Історія та ми».

У багатьох освітніх закладах навчальна діяльність тісно пов'язана з позаурочною, що відображається в тематиці факультативів, що більше нагадує клубну, гурткову або секційну діяльність: «Юні філологи», «Юний поет-літератор», «Юний хімік», «Юний математик», «Цікава математика», «Хімія для допитливих».

Освітні установи зараз прагнуть при організації літнього відпочинку учнів не тільки створювати сприятливі умови для зміцнення здоров'я та організації дозвілля учнів, а й здійснювати психологічне та емоційне розвантаження дітей після закінчення навчального року, знайомити їх з особливостями рідного краю, долучати до світу прекрасного.

Освіта та виховання обдарованих учнів не обмежується стінами навчального закладу. Широко застосовується практика соціального партнерства, що дозволяє ефективніше здійснювати соціальну адаптацію учнів.

Середні загальноосвітні установи тісно пов'язані із вузами. Ця взаємодія здійснюється з метою формування єдиного освітнього простору, основою якого є безперервна освіта. Взаємодія ВНЗ із середніми загальноосвітніми установами здійснюється у вигляді участі у проведенні відбіркових іспитів у профільні класи або групи, що формуються з учнів гімназії та інших освітніх установ міста та районів, погодження навчальних програм з профільних предметів, надання методичного забезпечення для

навчальних занять з проф. предметів, залучення учнів до науково-дослідної роботи, проведення тематичних семінарів для викладачів гімназії, які проводять заняття у профільних класах чи групах, проведення профорієнтаційної роботи, організації зустрічей учнів профільних класів чи груп з деканами факультетів, керівниками наукових напрямів, зав. кафедрами та провідними викладачами, залучення учнів до літньої трудової практики за профілем класу чи групи.

При організації як навчальної, так і позаурочної діяльності з обдарованими учнями реалізується принцип систематичності та послідовності.

Робота з кадрами включає проведення педагогічних рад, нарад при директорі з відповідної тематики. Ці традиційні форми використовуються у будь-якому колективі. Вони, безперечно, дають позитивний результат, але не гарантують успішності професійного вдосконалення вчителя. Виникає необхідність апробації інших способів формування професійних умінь педагогів та визначенні їх продуктивності. Так, наприклад, включається проведення мікродосліджень щодо роботи з обдарованими дітьми, аналіз результатів яких відбувається на засіданнях науково-методичної ради та у предметних проблемно-методичних центрах. Якщо виявляються західні ланки, то оперативно виробляються шляхи подолання труднощів, при цьому можуть бути створені проблемні мікрогрупи, де вчителям виявляється допомогу в теоретичному та практичному освоєнні педагогічних технологій, що дозволяють шляхом індивідуалізації процесу навчання створити для просунутих, обдарованих дітей сприятливі умови для розвитку їх здібностей.

Робота з обдарованими учнями є у всіх навчальних ланках освітніх закладів, починаючи з початкової школи. Реалізуючи свої інтереси, здібності через перелічені вище напрями та форми діяльності, діти демонструють свої досягнення, беручи участь в інтелектуальних конкурсах та марафонах.

Досягнення фіксуються в оригінальній папці – портфоліо . Це один із інноваційних напрямків роботи гімназії з підтримки талановитих та

обдарованих учнів – створення портфоліо. Активне впровадження технології «Портфоліо» розпочато у 2008 році. Тепер вже можна сказати, що освітні заклади зараз мають власний позитивний досвід використання даної технології, яка дозволяє простежити індивідуальний прогрес учня, допомагає йому усвідомити свої сильні і слабкі сторони. Портфоліо підвищує соціальну активність гімназистів, рівень усвідомлення ними своїх цілей та можливостей.

Створення в невеликому місті спеціалізованої освітньої установи і педагогічний досвід, що накопичився за роки його існування, відіграє важливу роль у реалізації наряду з роботою з обдарованими дітьми. Але, очевидно, разовими заходами, локальними діями навряд чи можна вирішити цю проблему в масштабах міста. Тим більше що особливістю системи освіти малих міст є те, що більшість освітніх закладів, розташованих на їх території, не повністю забезпечують умови для виявлення, розвитку та підтримки обдарованих дітей.

Педагогічні ідеї Януша Корчака й сьогодні є дуже актуальними. Його методи виховання, спрямовані на виховання повноцінної особистості, на виявлення й розвиток вроджених талантів дитини, на становлення дитини як повноцінної, соціально активної одиниці, мають застосовуватися і застосовуються сьогодні. І як же можна справді говорити про виховання без любові до дитини, без уважного й тендітного ставлення до неї, до її душі. Потрібно також відмітити ту увагу, яку Я. Корчак приділяв значенню колективу у вихованні, а також важливість самостійності дітей, яку їм допомагав виховувати колектив, але за умови самоуправління в цьому колективі.

У Корчака, якого називали „Песталоцці з Варшави”, була одна мета - любов дитини до рідної землі і до рідної мови, любов до села й праці. Педагогічні погляди польського гуманіста Я. Корчака цікавлять світову педагогічну громадськість насамперед своєрідністю підходу до періоду

дитинства в процесі формування особистості, безкорисливості, гуманністю, визнанням за вихованцями рівноправності з дорослими.

У контексті Нової української школи ідеї Януша Корчака не лише не втрачають своєї актуальності, а й ще більше актуалізуються. Виховання різносторонньо розвиненої особистості, здатної мислити, а також розвиток її вроджених талантів відбувається шляхом виключення авторитарних педагогічних методів. Любов до дитини, батьківська та вчительська, має стояти на першому місці.

Наскільки реально це втілити в життя - інше питання. Педагог має бути готовим не просто провести урок, а зробити трохи більше для своїх учнів. І під «трохи» мається на увазі таке: прислухатись, затриматись на хвилинку, аби спитати, чому дитина сумна, спробувати розібратись у причині агресії учня, посміхнутись, коли вже, здається, немає сил. Важливо розуміти, що у школі існують не просто вчитель та учень, а дві людини з більшим та меншим життєвим досвідом. Тому в рівному ступені кожен з них заслуговує на повагу.

ВИСНОВКИ

Отже, з проведеного дослідження слід зробити наступні висновки:

Виховна концепція Януша Корчака - прогресивний вияв не лише для свого часу. Найбільш виразною особливістю даної системи, яка встановила її гуманістичний вигляд, існувала націленість на гуманізацію відносин між педагогами та вихованцями, а також між дітьми у дитячому колективі. Ця риса корчаківської концепції створює його унікальний досвід організації виховної діяльності з дитячим колективом справді важливим і для сьогодення.

Завдання, основні засади та гуманістична націленість виховної системи Корчака встановили та добір головного способу навчання – способу дитячого самоврядування. Корчаківське самоврядування давало собою сформовану концепцію товариського суду і містило багатство унікальних загальновиховних способів. Воно гарантувало підтримку дитини у вирішенні організаційних, господарських та загальновиховних питань, сприяло формуванню активності та самодостатності дитини, сприяло поступовому переходу з виховання до організованого самовиховання дітей. Ключова риса самоврядування корчаківської концепції - його справжня доступність. Через систему виборів, заміну складу суддів та послів Корчак досяг того, що у самоврядуванні взяли участь усі без винятку хлопці. Апарати самоврядування мали справжню владу, вони сприяли у вирішенні суттєвих проблем у житті дитячого будинку, впритул до прийому та виключення дитини.

Ім'я Януша Корчака асоціюється в людській свідомості із самопожертвою, героїзмом, мучеництвом та величезною любов'ю до дітей. Відмовившись від власної родини, цей видатний польський педагог, автор численних книг про дітей та дітей, став батьком сотень сиріт.

До кінця своїх днів Старий лікар залишився вірним тим простим життєвим істинам, які викладав у своїх літературних творах. І прийняв

смерть, відкинувши пропозиції про порятунок разом зі своїми маленькими вихованцями в газовій камері нацистського концентраційного табору.

Таким чином, нами зроблено спробу подати в узагальненому вигляді характеристику українських та польських досліджень теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака в останні два з половиною десятиліття. На підставі аналізу наукових досліджень педагогічної творчості видатного педагога обґрунтовано специфіку джерельної бази корчакознавства в Україні та Польщі; виокремлено кілька груп наукових праць, які комплексно висвітлюють особливості педагогічної творчості видатного педагога: дослідження фактів його життя і діяльності; вивчення літературної творчості Я. Корчака; праці, присвячені його педагогічним методам і методикам, соціально-педагогічній діяльності; дослідження науково-методичного та практично-рекомендаційного характеру; наукові публікації, у яких аналізуються погляди Януша Корчака на діяльність школи та інших соціальних інституцій, покликаних забезпечити виховання і навчання дітей, а також підготовку фахівців освітньої сфери; наукові праці в галузі філософії дитинства Януша Корчака, та компаративістичні дослідження його діяльності. Сформульовано висновок про невичерпність теми педагогічної творчості Януша Корчака та її співвимірність ризикам і викликам сучасного освітньо-виховного процесу в українських та польських реаліях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. . Кловак Г. Януш Корчак як дослідник розвитку дитини [Текст] / Г. Кловак // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 жовтня 2003 року. Умань, Науковий світ, 2003. С. 66-73.
2. Давидюк Л. В. Януш Корчак: (1878–1942) : [Коротка біогр. довідка] / Л. В. Давидюк, О. Ф. Задорожня // Давидюк Л. В. Зарубіжна літературна казка /Л. В. Давидюк, О. Ф. Задорожня. К., 2003. С. 319-320.
3. Денисюк С. В. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Януша Корчака (1878–1942 рр.) : дис. ... канд. пед. наук / С. В. Денисюк; АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. К., 2000. 256 с.
4. Бердинг Й. Педагогическая антропология как взаимодействие практики и теории: значение Джона Локка и Януша Корчака // Педагогічна практика та філософія освіти : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 25–26 листопада 1997 р. Полтава, 1997. С. 141-143.
5. Бінчицька Я. Ким для Корчака була дитина і чим було дитинство // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С. 136-144.
6. Бродніцкі М. Ідеї Януша Корчака: на шляху до практичного гуманізму / Маріуш Бродніцкі // "Київські полоністичні студії". Т. XXII. К. : Кафедра 2013, 496 с.
7. Булаховська Ю. Вернісаж: "Польща – ХХ ст." / Ю. Булаховська // Зарубіж. лра. 1998. Берез. (Чис.10). [Гл.] : Ян Корчак. С. 6.
8. Вільчковська А. Е. Музика видатного польського педагога Януша Корчака в системі виховання дітей [Текст] / А. Е. Вільчковська // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки, 2013. Вип. 23. С. 28-35.

9. Войновська Б. Януш Корчак: як "давати собі раду" з конфліктами і жити в мирі // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С. 114-124.
10. Волошина В. Гуманістична сутність педагогіки Януша Корчака [Текст] / В. Волошина // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 жовтня 2003 року. Умань, Науковий світ, 2003. С. 35-39.
11. Ворожбіт В. В. Дитиноцентризм у творчо-педагогічній спадщині Януша Корчака і реалії сучасної української школи / В. В. Ворожбіт // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / за ред. член.-кор. АПНУ Г. В. Троцько. Харків : ХНПУ, 2005. Вип. 15. С. 71-76.
12. Гайда І. Педагогіка любові до дитини Януша Корчака : [Аналіз форм і методів виховання] / І. Гайда // Неперерв. проф. освіта: теорія і практика. 2002. № 1. С. 201-213.
13. Гаратик А. Ідеї педоцентризму в педагогічній спадщині Януша Корчака і Василя Сухомлинського [Текст] / А. Гаратик // Рідна школа. 2009. № 8-9. С. 22-24.
14. Головка М. Проблема педагогічного супроводу дитинства в педагогіці Я. Корчака [Текст] / М. Головка, О. Міхеєва // Історико-педагогічний альманах : Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. 2012. Вип. № 1. С. 41-44.
15. Денисюк С. В. А. Макаренко і Я. Корчак: Різні системи, спільні ідеї : [Порівнял. аналіз] / С. В. Денисюк // Педагогіка і психологія. 1998. № 1. С. 198-204.
16. Денисюк С. В. Літературно-педагогічна творчість Януша Корчака / С. В. Денисюк // Творчість: ідеал і принцип педагогічної діяльності: зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Запоріж. ін-т удоскон. вчителів. К. ; Запоріжжя, 1998. Вип. 8. С. 31-35.

17. Денисюк С. Особливості соціалізації особистості у педагогічній спадщині Януша Корчака / С. Денисюк // зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. К., 2002. Спец. вип. С.17–24.
18. Денисюк С.[В.] Два джерела однієї теорії : Пед. спадщина Я. Корчака та В. Сухомлинського / С.[В.]Денисюк // Почат. шк. 1999. № 5. С. 46-48.
19. Денисюк С.В. Велетні педагогіки гуманізму : Порівняльний аналіз педагогічних концепцій А. Макаренка, В. Сухомлинського і Я. Корчака / С.[В.] Денисюк // Przyzywanie głębi do kręgu słów, myśli, idei i działań. Częstochowa : Wydaw. WSP Częstochowa, 1999-2000-2001. С. 483-491.
20. Дорошенко А. Роздуми про філософію Корчака та роль вчителя в житті учня // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С.311-313.
21. Євтух М. Б. Проблеми виховання в педагогічній системі Януша Корчака / М. Б. Євтух // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лігвіст. ун-т, Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. К., 2002. Вип.23. С.3-11.
22. Забута Т. В. Дитяче самоврядування в педагогічній спадщині Януша Корчака : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т. В. Забута ; Півд.-укр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 1997. 18 с.
23. Іроденко Л. М. Роль літературної спадщини Януша Корчака в розумінні сучасного школяра : [Про творчість Я. Корчака] / Л. М. Іроденко // Всесвіт. л-ра та культура. 2003. №6. С.21–22.
24. Іщук С. В. Підходи Януша Корчака до вирішення проблеми девіантної поведінки / С. В. Іщук // Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 25-27 листоп. 2002 р. / АПН України. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, Інформ.-метод. Центр "Дебати", Укр. секція Міжнар. Т-ва прав людини. К., 2002. С. 98-102.

25. Іщук С. Можливості використання педагогічної спадщини Януша Корчака у процесі підготовки соціального педагога / С. В. Іщук // Наук. зап. / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Т., 2002. № 10. С. 29-32.
26. Іщук С.[В.] Батьківське виховання у контексті педагогічної думки В.Сухомлинського і Я. Корчака / С.[В.]Іщук // Наук. зап. / Терноп. держ. пед. ун-т. 2002. № 5. С. 276-281.
27. Костецький А. "Діти - перш за все і над усе!" / А. Костецький // Почат. шк. 2001. № 4. С.62-63.
28. Кушнір В. М. Досвід роботи з важкими дітьми в педагогічній спадщині Я. Корчака та В. Сухомлинського / В. М. Кушнір // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. пр. Чернівці, 2002. Вип. 153. С. 72-77.
29. Кушнір В. М. Особистісно зорієнтована освіта в контексті аналізу педагогічної спадщини Я. Корчака та В. О. Сухомлинського / В. М. Кушнір // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах : (Теорет.-метод. пробл. виховання дітей та учнів. молоді) : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, АПН України. Ін-т пробл. виховання. К., 2000. Кн. 2. С. 18-24.
30. Кушнір В. М. Права дітей у педагогічній спадщині Януша Корчака та Василя Сухомлинського / В. М. Кушнір // зб. наук. пр. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. К., 2000. С. 156-161.
31. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Валентина Миколаївна Кушнір. К., 2004. 22 с.
32. Левовицкий Т. Януш Корчак / Т. Левовицкий // Перспективы: вопросы образования. 1995. № 1/2. С. 39-46.
33. Мисько В. Використання педагогічної спадщини Януша Корчака у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів / В. Мисько // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи та корекційної освіти : матеріали регіональної наук.-практ. конф. з нагоди 15-річчя кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти. 2015. Жовтень. С. 112-116.

34. Мисько В. І. Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака : дис.. ... канд. пед.н. : 13.00.10 - загальна педагогіка та історія педагогіки. Дрогобич, 2017. 236 с.
35. Мостова Т. Януш Корчак: "Кажуть, що діти погані. А я знаю, що це не так" / Т. Мостова // Освіта України. 1997. 12 верес.(№ 37). С. 8
36. Мотрич Л. Януш Корчак : проблема щасливої дитини [Текст] / Людмила Мотрич, Вікторія Грицак // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 жовтня 2003 року. Умань : Науковий світ, 2003. С. 107-110.
37. Некраш Т., Глобець О. Життєві смисли змісту освіти в сучасній школі // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С.211-217.
38. Ольчак-Ронікер Й. Януш Корчак. Сторінками біографії. [Текст] / Й. ОльчакРонікер; пер. з пол. / А. Павлишин. Київ : Дух і літера, 2012. 504 с.
39. Петриченко О. "День мій - вічність": Щоб виховувати й учити дітей, Януш Корчак сам перевтілювався у дитину / О. Петриченко // Книжк. клуб плюс. 2002. № 7/8. С. 44-46.
40. Петровська С. Київські контексти Януша Корчака [Текст] / С. Петровська // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 жовтня 2003 року. Умань : Науковий світ, 2003. С. 117–123.
41. Плужник В. П. В. О. Сухомлинський і Я. Корчак: Різні системи, спільні ідеї / В. П. Плужник // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т. Х., 1999. Вип. 10, ч. 2. С. 115-118.
42. Попиченко С. Сутність гуманістичних концепцій Я. Корчака та українського педагога і діяча освіти кінця ХІХ - початку ХХ століття Т. Лубенця / С. Попиченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 44, 2013. С. 287-295.

43. Савченко М. Актуалізація педагогічних ідей Януша Корчака у навчальному курсі "Людина і світ" у гімназії // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С.259-266.

44. Сохаль Б. Я. Права дитини - корчаківські інспірації // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С. 162-176.

45. Ступак В. Гуманізм педагогіки Януша Корчака / В. Ступак // Славістичні записки. 1998. № 3/4. С.75-78.

46. Сухомлинська О. В. Януш Корчак // Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942) : До 125-річчя з дня народж. : Біобібліогр. покажч. /АПН

47. Сухомлинська О. Філософія дитинства Януша Корчака. Як ми розуміємо її сьогодні // Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. С. 22–29.

48. Ханенко В. С. Проблеми гуманізації виховання в контексті розвитку польської педагогіки міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. С.Ханенко ; Луган. держ. пед. ін-т ім. Т. Г. Шевченка. Луганськ, 2000. 18 с.

49. Чепіль М. Лікувальна педагогіка Януша Корчака / Марія Чепіль // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. ДДПУ. Дрогобич : Редакційновидавничий відділ ДДПУ, 2009. Вип. 19. С. 81-91.

50. Чернявська О. В. Погляди на школу з позиції Януша Корчака / О. В. Чернявська // Директор шк. 2000. Верес. (№ 33). С.4–5.

51. Яким Ю. В. Виховання дітей-сиріт у польській педагогіці міжвоєнного періоду : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ю. В. Яким; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2012. 20 с.
52. До 125-річчя з дня народж. : Біобібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; Уклад. : В. В. Вербова, Н. А. Горбенко, С. В. Іщук, С. В. Петровська ; Наук. ред. : П. І. Рогова, Т. Ф. Букшина ; Наук. консультант О. В. Сухомлинська ; Відп. за вип. Н. А. Палащина ; Ред. : Р. С. Жданова, Н. Г. Богун ; Рецензент М. Б. Євтух. К., 2003. 124 с.
53. Сисоєва С. Януш Корчак (1878–1942) / С. Сисоєва, І. Соколова // Сисоєва С. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. / С. Сисоєва, І. Соколова. К. : ЦУЛ, 2003. С. 183-190.
54. Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві : матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології. К. : Дух і Літера, 2017. 416 с.
55. Dąbrowska I. Dziedzictwo pedagogiczne Janusza Korczaka / Izabela Edyta Dąbrowska // Zeszyty Naukowe Ostrolęckiego Towarzystwa Naukowego. 2012. n 26. S. 187-194.
56. Matyjas B. Aktywność kulturalna dzieci i młodzieży w teorii i praktyce pedagogicznej Janusza Korczaka / B. Matyjas. Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Kochanowskiego, 1996. 232 s.
57. Bieńkowska D. Close encounters / D. Bieńkowska // Dialogue and universalism. 2001. Vol. 11, No. 9/10. P. 229–232.
58. Bińczycka J. Janusz Korczak and children's rights / J. Bińczycka // Dialogue and universalism. 1997. Vol. 7, No. 9/10. P. 127–134.
59. Ciesielska M. Dokumenty życia Janusza Korczaka (Ośrodek Dokumentacji i Badań Korczakianum) [Текст] / М. Ciesielska // Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 жовтня 2003 року. Умань : Науковий світ, 2003. С. 146-148.

60. Ciesielska M. Janusz Korczak w środowisku uczelni wyższych // W Korczakowskim kręgu : Biuletyn Polskiego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka. 1999. N 2 (40), wrzesień. S. 94-98.
61. Grześczak M. The paradox of imagination / M. Grześczak // Dialogue and universalism. 2001. Vol. 11, No. 9/10. P. 215–217.
62. Janowski A. Przeżycia dzieci obserwowane i dokumentowane przez Janusza Korczaka / A. Janowski // Zeszyty naukowe Uczelni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-curie, 2013. Nr 3 (41). S. 155-170.
63. Lewińska M. And others / M. Lewińska // Dialogue and universalism. 2001. Vol. 11, No. 9/10. P. 43-45.
64. Lewin A. Takim go zapamiętałem: Wspomnienia i refleksje o Januszu Korczaku / A. Lewin. 2-e wyd. Warszawa : Latona, 1997. 78 s.
65. Reminiscencje myśli Janusza Korczaka wykorzystane w nowoczesnych modelach kształcenia / Pod red. : M. Juszczak. Częstochowa : Wydaw. WSZ Częstochowa, 1996. 496 s.
66. Styńska W. Społeczno-pedagogiczne wspieranie dzieciństwa i macierzyństwa w twórczości Janusza Korczaka / Styńska W. // "Janusz Korczak przyjaciel dzieci w nurcie rozważań pedagogicznych" : monografia / Pod red. M. Czepil, R. Bednarz-Grzybek, M. Hajkowskiej. Lublin, 2015. S. 139-153.

План-конспект виховного заходу

Клас: 10

Тема виховного заходу: Януш Корчак-лікар,педагог,письменник

Мета:

Навчальна:

- ознайомити учнів з творчістю Януша Корчака
- показати особливості літературної спадщини педагога
- сформувати уявлення про гуманізм ;
- узагальнити та систематизувати знання про права дітей;
- пробудити в учнів зацікавленість до польської педагогіки

Розвивальна:

- розвивати вміння критично мислити;
- розвивати логічне мислення;
- розвивати вміння роботи з таблицею;
- розвивати комунікативну компетенцію;
- розвивати вміння аналізувати, порівнювати;
- розвивати вміння знаходити правильні відповіді ;

Виховна:

- виховувати повагу до дітей;
- виховувати почуття патріотизму ;
- виховувати повагу до представників інших національностей .
- виховувати шанобливе ставлення до дітей іншого соціального та матеріального

становища ;

- виховувати справедливість та співчуття, морально-етичні цінності;
- виховувати зацікавленість до фізичного виховання

Форма заходу: розповідь та бесіда з учнями.

Обладнання: ноутбук (проектор).

План виховного заходу

1. Повідомлення теми й мети виховної години. Мотивація виховної діяльності.
2. Актуалізація опорних знань учнів.
3. Розповідь та бесіда.
5. Рефлексія.
6. Висновки.

Хід виховного заходу

Повідомлення теми й мети виховної години.

Вступне слово : Доброго дня учні! Сьогодні наш виховний захід буде присвячений діяльності такої унікальної людини як Януш Корчак. За його власними словами, “лікар за освітою, педагог волею випадку, письменник за покликанням і психолог із необхідності”. Суспільний і культурний діяч, філософ і практик, який на багато десятиліть випередив свій час.

Мотивація виховної діяльності:

Проблемне питання : Як поради ви б запропонували для виховання дитини?

Перегляд відео

https://www.youtube.com/watch?v=hcFo6S6OBQ0&ab_channel=MalaKsiezniczka

Переглянувши відео дайте відповіді на питання

- 1.Які емоції викликає в вас цей відеоролик?
- 2.Схарактеризуйте Корчака 4-5 прикметниками?
- 3.Чи справді він став батьком для всіх дітей-сиріт?

Актуалізація опорних знань:

- 1.Пригадайте відомих педагогів яких ви знаєте?
- 2.Яку роль в педагогіці відіграв Василь Сухомлинський?

3. Назвіть що випадає: Софія Русова, Марія Монтессорі, Ян Коменський, Жан-Жак Руссо, Йоганн Песталоцці, Григорій Сковорода.

Розповідь та бесіда.

1. Народився Януш (справжнє ім'я Генрик Гольдшмідт) у 1878 році в заможній родині адвоката Гольдшмідта, але рання смерть батька поклала кінець добробуту родини й, мабуть, дитинству Генрика. Маленький гімназист став заробляти репетиторством, потім закінчив медичний факультет Варшавського університету. Дуже рано прокинулося в Генрику Гольдшмідті те, що потім він глушливо назве своєю "манією виховання". По-перше, він дитячий лікар, що впливає на своїх пацієнтів; по-друге, він журналіст, чиє слово стає все вагомим для публіки яка читає; по-третє – він вихователь. "Коли він був ще молодим лікарем із блискучим майбутнім, він вирішив, що його покликання – *medicina pauperum* (медицина бідняків), а не *medicina augea* (медицина багатіїв). Коли почав писати й замайоріла йому – з виходом першої книжки "Дитя вітальні" – літературна слава, він, всупереч назві цієї книжки, але згідно з її змістом, віддав своє перо справі знедоленої дитини.

Лікаря Корчака запрошують в багаті будинки, де він отримує великі гонорари, його книжки безвідмовно видає відданий Морткович, їх із захопленням читає вся країна – і дорослі, і діти; виховні заклади, які він очолює, підтримуються грошовими внесками від найвищих осіб держави.

1. Що вас найбільше вразило з дитинства та юності Я. Корчака?

2. Чи можна стверджувати, що «талановита людина-талановита в усьому»?

Він педагог серед лікарів і лікар серед літераторів. Очолювані Корчаком виховні заклади – Наш будинок (1919–1935 рр.) і Будинок сиріт (1911–1942 рр.) – виглядають маленькими "державами в державі", тут свої закони й конституція.

Милосердя стало основою складеного Корчаком "Кодексу товариського суду" (а іншого в Будинку сиріт і не було): "Якщо хто-небудь завинив, найкраще його простити. Якщо він завинив тому, що не знав, тепер він уже знає. Якщо він зробив провину ненавмисно, він стане обачніше. Якщо він завинив тому, що йому важко звикнути робити по-іншому, він постарасться звикнути. Якщо він завинив тому, що його вмовили хлопці, він більше вже не стане їх слухати... Але суд зобов'язаний захищати тихих хлопців, щоб їх не кривдили сильні..., захищати сумлінних і працьовитих, щоб їм не заважали розпущені й ледарі..." Він із вдячністю, як про старого бойового коня, говорить про своє здоров'я, що допомагало йому нести тяготи життя, не забуває згадати про прекрасний апетит, підкреслює своє вміння обходитися в побуті найменшим, називає своїх учителів у медицині, педагогіці, літературі.

1.3 яким твердженням з кодексу ви погоджуєтесь?

2.Які ви знаєте організації ,що опікуються захистом прав дітей?

Януш Корчак працював у педіатричних клініках, опікувався дітьми бідняків. З багатіїв він брав гонорари, ще й немаленькі, а до бідних малюків виїжджав і серед ночі, але за свої послуги брав чисто символічну плату, або ж віддавав власні медикаменти. У цей час, Корчак відчуває, що медична професія все одно не здатна змінити суспільний устрій. Він допоможе бідній дитині сьогодні, а завтра вона знову захворіє, може ще тяжче в силу соціальних умов, злигоднів. Потрібно піклуватися про дітей весь час ,навчати їх, змінювати світогляд. Але як це зробити?

Такий шанс з'явився в 1919 році. Лікар вступає у єврейське товариство «Допомога сиротам» і невдовзі очолює «Дім Сиріт», невдовзі збудований цим товариством. Згодом Януш Корчак знайомиться зі Стефанією Вільчицькою — юною вчителькою, яка також хоче присвятити своє життя знедоленим дітям. Коли у 1914 починається війна, Януш Корчак полишає сирітський будинок на пані Стефу, яка самовіддано і з великими складнощами підтримувала існування сиротинця у часи війни.

На основі судової ради було створено раду самоврядування, яка була і законодавчим і виконавчим органом суду. Ним розроблялися принципи, які регулюють життя Будинку сиріт. До ради входили десять дітей і вихователь як голова і секретар. Рада приймала рішення, які стосувалися як усього колективу, так і окремих груп дітей. Рішення мали безстрокову або тимчасову дію. Виховні функції виконувалися радою через проблемні комісії (приміром, комісія для перевірки чистоти зошитів і підручників), контролю і вказівкам яких мали підкорятися всі вихованці.

На вершині дитячого самоврядування був сейм, що складався з 20 депутатів і обирався раз на рік шляхом загального голосування. Його завданням було прийняття або відхилення постанов ради самоврядування, а крім того, установлення свят і знаменних дат у житті будинку, присудження нагород. Та, попри величезні повноваження, самоврядування не заступало собою вихователів. У Будинку сиріт діяла педагогічна рада, яка відповідала за мету і результати навчання, напрямок виховної роботи, за опіку над дітьми.

Слід зазначити, що самоврядуванням реформи Корчака не обмежилися. Було введено систему малих стимулів та імпульсів самовиховання. Це й «списки раннього вставання», і «списки бійок», списки подяк і вибачень, поштові скриньки, шафа знахідок, «плебісцити доброти та антипатії», коли діти оцінювали один одного, тим самим встановлюючи категорії «громадянства». Шкала оцінки відрізнялася різноманіттям варіантів, на кшталт «товариш», «мешканець», «байдужий мешканець», «обтяжливий новачок».

Уявна ситуація

1. Як ви думаєте, чи були б люди щасливими, якби уряд у державі очолювали діти?
2. Чи готові діти брати на себе відповідальність за інших людей?

Коли почалася Перша світова війна, лікаря Корчака мобілізували на фронт ординатором польового госпіталю. Чотири роки Корчак поневірявся

дорогами війни. Навесні 1917 р. воєнне лихоліття занесло Януша Корчака в Україну, зокрема до Києва, де, крім діяльності військового лікаря, він опікувався створенням і відкриттям сирітського притулку для польських та українських дітей.

Корчак пробув у Києві майже рік. Мешкав у підвальній кімнатці на вулиці Інститутській. Саме тут, у нас, у Києві, він писатиме свою найзнаменитішу педагогічну книжку «Як любити дітей». Це своєрідний підручник для батьків, у якому Корчак пояснював, як належить виховувати дітей. Він дорікав дорослим, що ті поводяться з малечею, як із симпатичними іграшками, не даючи їм нічого зробити самостійно. Мовляв, ми, дорослі, краще знаємо, у що тобі вдягатися, з ким приятелювати й скільки їсти цукерок. Котрогось дня діти перестають слухатись, і батьки не знають, що з цим робити.

У книжці «Як любити дітей» (1920), яку згодом було перекладено багатьма мовами, Корчак дає дорослим важливі поради: згадайте, як ви самі були дітьми, поважайте їхні думки й бажання, дайте їм право вибирати.

Досвід своєї практичної роботи з дітьми Корчак описував і аналізував у книгах. Найвідоміші з них — «Право дитини на повагу» (1929), «Жартівлива педагогіка» (1939), «Банкрутство маленького Джека» (1924), «Коли я знову стану маленьким» (1925) та інші. Під псевдонімом Старий Доктор Корчак виступає з виховними бесідами на радіо.

Гуманізмом, любов'ю до людини пронизані слова Я. Корчака коли він звертався до дітей перед відходом на війну в 1919 році: «Ми не даємо вам Бога, бо кожен повинен сам знайти його у своїй душі. Не даємо батьківщини, бо її ви повинні знайти працею свого серця і розуму. Не даємо любові до людини, бо немає любові без прощення, а прощення є тяжка праця, і кожен повинен взяти його на себе. Ми даємо вам одне, даємо прагнення до кращого життя, якого немає, але яке колись буде, до життя по правді й

справедливості. І, може, це прагнення приведе вас до Бога, Батьківщини й Любові».

Особливе місце серед книжок Януша Корчака посідає дилогія «Король Мацюсь Перший» та «Мацюсь на безлюдному острові» (1923). Цей шедевр приніс Корчакові світову славу і зайняв достойне місце серед найкращих філософських казок світу. Заради високих ідеалів Мацюсь зазнає чимало небезпечних пригод, ризикує власним життям, навіть зрікається королівської влади. Притча про шляхетного хлопчика-короля завоювала мільйони дитячих і дорослих сердець у всьому світі. Маленький король Мацюсь, який чимось подібний і на Гамлета, і на Дон Кіхота, і на самого автора, назавжди увійшов у світову літературу.

Прочитайте цитати й назвіть їх головні ідеї

1. Питання не в тому, чи розумне дитя, радше - у чому розумне
2. Не чекай, що твоя дитина буде такою, як ти, чи такою, як ти хочеш. Допоможи їй стати собою.
3. Ми часто забуваємо про те, що повинні навчати дитину не тільки цінувати правду, а й розпізнавати брехню, не тільки любити, але й ненавидіти, не тільки поважати, але і зневажати, не тільки погоджуватися, але і заперечувати, не тільки слухатися, а й бунтувати.
4. Люби свою дитину будь-яким - не талановитим, невдахою, дорослим. Спілкуючись з ним, радуйся, бо дитина - це свято, яке поки що з тобою.

У педагогічній системі Я. Корчака фізичне виховання було одним зі складників загальної системи всебічного виховання дітей і молоді. Характерна риса цієї системи – відсутність примусу до вихованців, їх опертя на свободу й засади, які діти самі свідомо сприймали .

Майже щодня педагог проводив антропометричні обстеження дітей для об'єктивної оцінки їхнього фізичного розвитку. Вимірювання маси та

довжини тіла вихованців були предметом систематичного обговорення на нарадах вихователів будинку сиріт. Основну увагу при цьому зосереджували на з'ясуванні причин різних відхилень у фізичному розвитку, які, на його думку, залежали від стану здоров'я дитини, а також від її стосунків із ровесниками, вихователями, учителями та від успіхів у навчанні й особистому житті.

Особливою характеристикою організації оздоровчого виховання дітей, за Я. Корчаком, були профілактика психічних і фізичних захворювань; формування вмінь та навичок збереження й зміцнення власного здоров'я; систематичні медичні обстеження дітей; свідоме визначення вихованцями потреби в здоровому способі життя (відмовлення від тютюнопаління й уживання алкогольних напоїв); вимогливе ставлення до раціону дітей. Фізичні вправи, рухливі та спортивні ігри, ранкова гімнастика, туристичні походи – невід'ємна складова частина щоденного життя дітей із метою їхнього всебічного розвитку. Велике значення для загартування дітей і зміцнення їхнього здоров'я мали піші прогулянки на свіжому повітрі.

Щороку його вихованці виїжджали до літнього табору. Це давало їм можливість активно відпочивати, брати участь у туристських походах, навчатися плавання, щоденно грати в рухливі та спортивні ігри.

1. Що для вас означає здоров'я?

2. Як погані звички можуть вплинути на людський організм?

2. "Бережи одяг, доки новий, а здоров'я - доки молодий", чи згодні ви з народною мудрістю?

Януш Корчак в Україні

1. Під час першої світової війни Януш Корчак служив військовим лікарем на Галицькому фронті, і в 1915-му вперше побував у Києві під час відпустки на Різдво, де провів усього три дні. І упродовж цих трьох днів він встиг багато зробити в інтернаті для хлопчиків на вулиці Багговутівській, де організував дитяче самоврядування та почав разом з вихованцями видавати газету. Для чого, яка була мета? Він давав зрозуміти дітям і постійно повторював

дорослим: права дітей такі ж важливі, як і права дорослих. Дітей треба і поважати, і розуміти. І така от спеціальна дитяча газета була матеріальним доказом цієї тези

2. Повернувшись на війну, Януш Корчак часто відвідував сирітський притулок у прифронтовому Тернополі. Там він зустрів маленького українського хлопчика Стефана Загородника і забрав його до себе у шпиталь, де займався з ним, а згодом назвав його іменем цілий розділ своєї книги «Виховні моменти», де описав свої спостереження за розвитком дитини.

3. У 1917 році він працював лікарем одразу у трьох сиротинцях під Києвом по 18 годин на день.

4. Януш Корчак деякий час працював у дитячому садку на Володимирській, 47, в якості житла винаймаючи кімнату в підвалі на вулиці Інститутській.

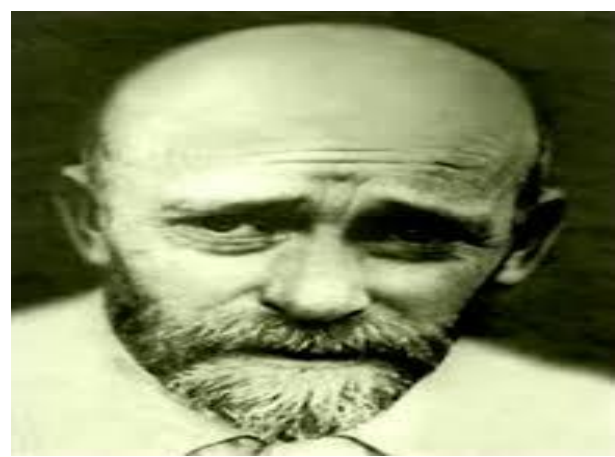
5. Саме у Києві Корчак написав свою кращу, всесвітньовідому книгу «Як любити дитину», просякнуту розумінням та любов'ю дитини, повагою до її прав.

1. Чому саме Україна надихнула його на таку працю – «Як любити дитину»?

Рефлексія

1.1. Які емоції в вас виникають при перегляді цих фото?? Яке фото сподобалось найбільше?

2. Чи виникає у вас бажання вплинути на ситуацію, яку ви бачите на фотографії?

2.Скласти порівняльну таблицю Януш Корчак

Лікар	Педагог	Письменник

Отже, підводячи підсумки виховного заходу ми можна сказати , що педагогічний подвиг Я. Корчака не тільки в тому, що він присвятив все життя дитинству та сиротам свого притулку, а й у тому, що найкращі ідеї автор подарував колегам, педагогам, вихователям та іншим дорослим – батькам, психологам, соціологам, лікарям. Основні принципи життя Корчака та його педагогічної концепції: любити дитину такою, якою вона є. Для того, щоб не застосовувати до дитини шаблонні методи виховання, потрібно знайти до неї індивідуальний підхід. Любити дитину за Корчаком - ставиться з повагою, бути чесними з дітьми, не піддаючись самообману, що від дитини можна приховати недосконалість світу дорослих, її несправедливість та зле безсилля.